

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра музичного мистецтва

На правах рукопису

ВАЛЬКОВА ЮЛЯ АНАТОЛІВНА

**РЕКВІЄМ В.А. МОЦАРТА У ПРОСТОРИ ВИКОНАВСЬКИХ
ІНТЕРПРЕТАЦІЙ**

Спеціальність 025 «Музичне мистецтво»
Освітньо-професійна програма «Музичне мистецтво»
Робота на здобуття ступеня вищої освіти магістр

Науковий керівник:
КОМЕНДА ОЛЬГА ІВАНІВНА,
професор кафедри музичного мистецтва,
доктор мистецтвознавства, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри музичного мистецтва

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

доцент, доктор мистецтва Косинець І. І. _____

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Валькова Ю.А. Реквієм В.А. Моцарта у просторі виконавських інтерпретацій. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Робота на здобуття другого (магістерського) рівня зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Волинський національний університет імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, Луцьк, 2025.

Реквієм ре мінор KV 626 В. А. Моцарта — один з найвидатніших творів світової духовної музики, який протягом більш ніж двох століть залишається об'єктом численних виконавських інтерпретацій та наукових досліджень. Незавершеність твору, складна історія його доопрацювання учнями композитора, синтез барокових та класичних стилістичних елементів створюють унікальний простір для виконавської творчості.

Об'єкт — Реквієм KV 626 В. А. Моцарта як феномен музичної культури та виконавського мистецтва.

Предмет дослідження — виконавські інтерпретації Реквієму Моцарта в їх історичній динаміці та стилістичному розмаїтті.

Мета дослідження — здійснити комплексний аналіз виконавських інтерпретацій Реквієму KV 626 В. А. Моцарта, виявити основні тенденції їх еволюції та розробити типологію сучасних підходів до виконання твору. Завдання: дослідити історичні передумови створення та завершення Реквієму; визначити жанрово-стильові особливості твору в контексті творчості Моцарта; систематизувати теоретичні основи виконавської інтерпретації хорових творів; здійснити порівняльний аналіз диригентських концепцій; проаналізувати хорові та солістські підходи до інтерпретації; простежити еволюцію виконавських традицій від XX до XXI століття; розробити типологію сучасних виконавських концепцій та сформулювати методичні рекомендації.

У результаті дослідження систематизовано історичні відомості про створення Реквієму; визначено, що жанрово-стильові особливості Реквієму

демонструють синтез григоріанських інтонацій, барокової поліфонії та класичної гармонії; виявлено специфіку хорової інтерпретації, що полягає в необхідності балансування між технічною досконалістю та емоційною достовірністю; проаналізовано еволюцію диригентських концепцій від романтичної монументальності до історично інформованого виконавства та постмодерного плюралізму; доведено, що множинність виконавських підходів – від літургійного до експериментального – забезпечує актуальність твору для різних культурних контекстів; сформульовано методичні рекомендації щодо підготовки та виконання твору в умовах ХХІ століття з урахуванням технологічних інновацій, екологічної свідомості та інклюзивності.

Ключові слова: Реквієм Моцарта, виконавська інтерпретація, диригентські концепції, хорове виконавство, історично інформоване виконавство, KV 626, заупокійна меса.

ABSTRACT

Valkova Y.A. W.A. Mozart's Requiem in the Space of Performing Interpretations. Qualified scientific work on the rights of manuscript. Work for the second (master's) level in the specialty 025 «Musical Art». Lesya Ukrainka Volyn National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2025.

Mozart's Requiem in D minor KV 626 is one of the most outstanding works of world sacred music, which for more than two centuries has remained the object of numerous performance interpretations and scholarly research. The incompleteness of the work, the complex history of its completion by the composer's students, and the synthesis of Baroque and Classical stylistic elements create a unique space for performing creativity.

Object – *Requiem* K. 626 by W. A. Mozart as a phenomenon of musical culture and performing art.

Subject of the study – performance interpretations of Mozart's *Requiem* in their historical dynamics and stylistic diversity.

The goal of the study is to conduct a comprehensive analysis of performance interpretations of Mozart's Requiem in D minor KV 626, identify the main trends in

their evolution, and develop a typology of contemporary approaches to performing the work. **Tasks:** to investigate the historical prerequisites for the creation and completion of the Requiem; to determine the genre and stylistic features of the work in the context of Mozart's oeuvre; to systematize the theoretical foundations of performance interpretation of choral works; to conduct a comparative analysis of conducting concepts; to analyze choral and solo approaches to interpretation; to trace the evolution of performance traditions from the 20th to the 21st century; to develop a typology of contemporary performance concepts and formulate methodological recommendations.

As a result of the research, historical information about the creation of the Requiem; it was determined that the genre and stylistic features of the Requiem demonstrate a synthesis of Gregorian intonations, Baroque polyphony, and Classical harmony; the specificity of choral interpretation was revealed, which consists in the need to balance between technical perfection and emotional authenticity; the evolution of conducting concepts from Romantic monumentality to historically informed performance and postmodern pluralism was analyzed; it was proven that the multiplicity of performance approaches – from liturgical to experimental – ensures the relevance of the work for different cultural contexts; methodological recommendations for the preparation and performance of the work in the 21st century were formulated, taking into account technological innovations, environmental consciousness, and inclusivity.

Key words: Mozart's Requiem, performance interpretation, conducting concepts, choral performance, historically informed performance, KV 626, requiem mass.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКВІЄМУ МОЦАРТА.....	10
1.1. Історичні передумови створення та завершення Реквієму KV 626	10
1.2. Жанрово-стильові особливості реквієму в творчості В. А. Моцарта	14
1.3. Теоретичні основи виконавської інтерпретації хорових творів	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОНАВСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ РЕКВІЄМУ МОЦАРТА.....	27
2.1. Диригентські концепції у трактуванні Реквієму: порівняльний аналіз.	27
2.2. Хорові та солістські виконавські підходи до інтерпретації твору	32
2.3. Еволюція виконавських традицій Реквієму від ХХ до ХХІ століття	38
РОЗДІЛ 3. УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИКОНАВСЬКИХ КОНЦЕПЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ.....	45
3.1. Типологія сучасних підходів до виконання Реквієму Моцарта.....	45
3.2. Методичні рекомендації щодо інтерпретації твору в умовах сьогодення	51
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Реквієм KV 626 Вольфганга Амадея Моцарта посідає особливе місце в історії світової музичної культури як один з найвидатніших зразків духовної музики, що продовжує залишатися в центрі уваги виконавців та дослідників протягом понад двох століть. Незавершеність твору, обставини його створення та багаточасова структура, що поєднує авторський текст Моцарта з доповненнями його учнів, створюють унікальний простір для виконавських інтерпретацій, кожна з яких розкриває нові грані цього монументального твору.

У сучасному музикознавстві питання виконавської інтерпретації Реквієму Моцарта набуває особливої актуальності в контексті історично інформованого виконавства та пошуку автентичних підходів до відтворення барокових і класичних традицій. Твір знаходиться на перетині двох стильових епох – бароко та класицизму, що створює додаткові виклики для інтерпретаторів і вимагає глибокого розуміння особливостей стилю обох періодів. Множинність редакцій та версій завершення Реквієму, від Зюсмайра до сучасних реконструкцій, ставить перед виконавцями складне завдання вибору найбільш переконливого варіанту для конкретної інтерпретації.

Важливість дослідження виконавських інтерпретацій Реквієму Моцарта підкреслюється також його особливим статусом у репертуарі хорових колективів та оркестрів по всьому світу. Твір регулярно виконується як у концертних залах, так і в літургійному контексті, що вимагає різних підходів до його трактування. Диригентська інтерпретація твору потребує врахування численних факторів – від акустичних особливостей виконавського простору до складу виконавців та цільової аудиторії.

Актуальність теми дослідження зумовлена також активним розвитком виконавських шкіл та появою нових технічних можливостей для аналізу та порівняння різних інтерпретацій. Сучасні цифрові технології дозволяють проводити детальний компаративний аналіз темпових, динамічних та

артикуляційних особливостей різних виконань, що відкриває нові перспективи для наукового осмислення еволюції виконавських традицій.

Нарешті, актуальність обраної теми визначається необхідністю систематизації та узагальнення накопиченого досвіду виконавських інтерпретацій Реквієму Моцарта для формування методичних рекомендацій сучасним виконавцям. В умовах глобалізації та культурного діалогу особливого значення набуває питання збереження та розвитку національних виконавських традицій, зокрема української школи хорового виконавства.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в комплексному підході до аналізу виконавських інтерпретацій Реквієму Моцарта, що поєднує історичний, теоретичний та практичний аспекти; систематизації та типологізації сучасних виконавських концепцій твору з урахуванням тенденцій історично інформованого виконавства та експериментальних підходів; введенні до наукового обігу маловідомих інтерпретацій Реквієму, зокрема представників української диригентської школи; розробці методичних рекомендацій щодо виконання Реквієму, які враховують специфіку сучасних умов концертної та літургійної практики.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз виконавських інтерпретацій Реквієму KV 626 В. А. Моцарта, виявити основні тенденції їх еволюції та розробити типологію сучасних підходів до виконання твору.

Завдання дослідження:

1. Дослідити історичні передумови створення та завершення Реквієму Моцарта, проаналізувати різні версії його доопрацювання та їх вплив на виконавську практику.
2. Визначити жанрово-стильові особливості Реквієму в контексті творчості Моцарта та традицій заупокійної меси XVIII століття.
3. Систематизувати теоретичні основи виконавської інтерпретації хорових творів класичної епохи.
4. Здійснити порівняльний аналіз диригентських концепцій у трактуванні Реквієму провідними виконавцями XX-XXI століть.

5. Проаналізувати особливості хорових та солістських підходів до інтерпретації окремих частин твору.
6. Простежити еволюцію виконавських традицій Реквієму від історично інформованого виконавства до сучасних експериментальних підходів.
7. Розробити типологію сучасних виконавських концепцій та сформулювати методичні рекомендації щодо інтерпретації Реквієму в умовах сьогодення.

Об'єкт дослідження: Реквієм KV 626 В. А. Моцарта як феномен музичної культури та виконавського мистецтва.

Предмет дослідження: виконавські інтерпретації Реквієму Моцарта в їх історичній динаміці та стилістичному розмаїтті.

Методи дослідження: історико-культурний метод для дослідження історичних передумов створення Реквієму, аналізу культурного контексту епохи та простеження еволюції виконавських традицій; музикознавчий аналіз для детального вивчення партитури твору, виявлення його структурних, гармонічних, мелодичних та фактурних особливостей, а також аналізу музично-риторичних фігур; порівняльний метод для зіставлення різних виконавських інтерпретацій, виявлення спільних та відмінних рис у трактуванні темпів, динаміки, артикуляції та фразування; інтерпретаційний метод для осмислення семантичного змісту твору, розкриття образно-емоційної сфери та обґрунтування виконавських рішень.

Матеріал дослідження – наукові джерела, аудіо- та відео- записи.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання його результатів у виконавській діяльності диригентів-хормейстерів, хорових колективів та солістів при підготовці Реквієму Моцарта до концертного виконання; навчальному процесі мистецьких закладів вищої освіти при викладанні курсів «Історія зарубіжної музики», «Хорове диригування», «Аналіз музичних творів», «Виконавська інтерпретація»; науково-дослідній роботі як основа для подальших досліджень виконавських інтерпретацій духовної музики класичної епохи; концертно-просвітницькій

діяльності для підготовки програмних анотацій, лекцій-концертів та музикознавчих коментарів до виконань Реквієму.

Апробація результатів та публікації. За матеріалами магістерської роботи взято участь у роботі IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції *«Актуальні питання професійного становлення сучасної молоді»* (28 січня 2025 року, м. Хмельницький, Україна) та опубліковано статтю: Валькова Ю. Особливості роботи диригента в контексті виконавської інтерпретації хорових творів. *Актуальні питання професійного становлення сучасної молоді: матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. 2025, Хмельницький.*

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКВІЄМУ МОЦАРТА

1.1. Історичні передумови створення та завершення Реквієму KV 626

Реквієм KV 626 постає як останній твір Вольфганга Амадея Моцарта, оповитий таємницями та легендами, що формувалися протягом століть після смерті композитора. Обставини замовлення твору залишаються предметом дискусій серед музикознавців, проте документальні свідчення вказують на липень 1791 року як час початку роботи над партитурою. Загадковий замовник, який довгий час залишався невідомим, згодом був ідентифікований як граф Франц фон Вальзегг-Штуппах, що планував видати твір за власний після смерті своєї дружини Анни.

Композитор розпочав роботу над Реквіємом у період інтенсивної творчої діяльності, паралельно з завершенням опери "Чарівна флейта" та створенням Концерту для кларнета з оркестром. Фінансові труднощі, що переслідували Моцарта в останні роки життя, змусили його прийняти замовлення, незважаючи на погіршення стану здоров'я. Початкова домовленість передбачала анонімність автора, що було звичайною практикою для творів, призначених для приватного виконання в аристократичних колах.

Процес створення Реквієму тривав з перервами протягом останніх місяців життя композитора. Моцарт працював над твором у Відні, часто відкладаючи роботу через необхідність завершення інших замовлень та концертні виступи. Свідчення сучасників описують його глибоку зацікавленість у створенні заупокійної меси, що виходила за межі звичайного професійного завдання [50].

Структура Реквієму відображає традиційну послідовність частин заупокійної меси, прийняту в католицькій церкві XVIII століття. Моцарт планував створити монументальний твір, що поєднував би традиційні елементи церковної музики з новаторськими композиційними прийомами.

Початковий задум включав повний цикл ординарію та проприю меси, з розгорнутими хоровими фугами та виразними сольними епізодами.

Робота над партитурою велася нерівномірно через погіршення здоров'я композитора восени 1791 року. Моцарт встиг повністю завершити лише першу частину - *Introitus (Requiem aeternam)*, включаючи оркестровку та вокальні партії. Решта частин залишилися в різному ступені готовності - від майже повних ескізів до фрагментарних начерків основних мелодичних ліній.

Хвороба композитора стрімко прогресувала в листопаді 1791 року, що змусило його залучити учнів до копіювання та часткового доопрацювання окремих фрагментів. Франц Ксавер Зюсмайр, Йозеф Айблер та Франц Якоб Фрайштедлер допомагали в підготовці партитури, проте основна композиційна робота залишалася за Моцартом до останніх днів його життя [54].

Смерть композитора 5 грудня 1791 року перервала роботу над Реквіємом на різних стадіях завершеності його частин. Констанца Моцарт, вдова композитора, опинилася перед складним завданням - необхідністю завершити твір для отримання гонорару від замовника. Першочергово вона звернулася до Йозефа Айблера, учня Моцарта, проте той відмовився від завдання через його складність.

Наступним кандидатом став Франц Ксавер Зюсмайр, який мав перевагу безпосереднього спілкування з Моцартом щодо концепції твору. Зюсмайр отримав від Констанци всі наявні ескізи та начерки, включаючи усні вказівки композитора, які він встиг передати перед смертю. Робота над завершенням тривала кілька місяців і була завершена на початку 1792 року.

Версія Зюсмайра стала канонічною для виконання Реквієму протягом наступного століття, хоча питання автентичності його доповнень залишається дискусійним. Дослідники відзначають стильові розбіжності між автентичними фрагментами Моцарта та доповненнями Зюсмайра, особливо в оркестровці та гармонічному розвитку окремих епізодів [40].

Рукопис Реквієму демонструє складну текстологічну історію, що включає автографи Моцарта, копії різних переписувачів та доповнення Зюсмайра. Палеографічний аналіз дозволяє простежити послідовність роботи над різними частинами та ідентифікувати авторство окремих фрагментів. Особливу цінність становлять маргінальні позначки та виправлення, що свідчать про творчий процес композитора.

Перше виконання завершеного Реквієму відбулося 2 січня 1793 року в церкві святого Михайла в Нойштадті під орудою графа Вальзегга. Замовник представив твір як власний, що відповідало початковій домовленості, проте вже невдовзі авторство Моцарта стало загальновідомим. Віденська прем'єра відбулася 14 грудня 1793 року в рамках благодійного концерту на користь вдови та дітей композитора.

Рецепція Реквієму в кінці XVIII - початку XIX століття характеризувалася поступовим визнанням твору як вершини духовної музики епохи. Романтична міфологізація обставин створення твору сприяла формуванню легенди про передчуття Моцартом власної смерті та містичний характер останнього творіння. Літературні та музикознавчі інтерпретації підсилювали драматичний наратив навколо Реквієму [43].

Проблема автентичності тексту Реквієму стимулювала появу альтернативних версій завершення твору в XIX-XX століттях. Музикознавці та композитори пропонували власні реконструкції, базуючись на стилістичному аналізі автентичних творів Моцарта та новознайдених документах. Серед найвідоміших спроб - версії Франца Баєра, Ріхарда Маундера, Роберта Левіна та Дункана Друса.

Дослідження автографів Моцарта з використанням сучасних технологій дозволило уточнити хронологію створення окремих частин Реквієму. Інфрачервона фотографія та хімічний аналіз чорнила виявили раніше непомітні виправлення та додаткові шари тексту. Ці відкриття суттєво вплинули на розуміння творчого процесу композитора та методів роботи його асистентів.

Питання оркестровки частин, дописаних Зюсмайром, залишається предметом наукових дебатів. Порівняльний аналіз оркестрового стилю Моцарта в інших творах останнього періоду дозволяє виявити невідповідності в інструментовці окремих номерів Реквієму. Особливо це стосується використання тромбонів та дерев'яних духових інструментів у фугованих епізодах [29].

Документальні джерела, включаючи листування Констанци Моцарт, щоденники сучасників та фінансові документи, проливають світло на економічні та соціальні обставини створення Реквієму. Гонорар за твір становив 50 дукатів - значну суму для родини композитора, що опинилася в скрутному становищі. Завершення твору було не лише данню пам'яті Моцарта, але й практичною необхідністю для забезпечення його родини.

Вплив Реквієму на розвиток жанру заупокійної меси в наступні епохи виявляється в численних алюзіях та цитатах у творах композиторів XIX-XX століть. Драматургічна концепція твору, поєднання контрапунктичної майстерності з мелодичною виразністю стали взірцем для наслідування. Особливо помітний вплив Реквієму простежується в аналогічних творах Берліоза, Верді та Форе.

Сучасні дослідження зосереджуються на контекстуалізації Реквієму в рамках пізньої творчості Моцарта та духовної музики віденського класицизму. Аналіз стильових паралелей з іншими творами останнього року життя композитора виявляє спільні композиційні прийоми та образно-емоційні характеристики. Реквієм постає як синтез творчих пошуків Моцарта в галузі духовної музики [34].

Історія створення та завершення Реквієму демонструє складну взаємодію індивідуального генія та колективної творчості, автентичності та інтерпретації, документальної точності та міфологічного наративу. Незавершеність твору парадоксальним чином сприяла його безсмертю, створивши нескінченний простір для виконавських та музикознавчих

інтерпретацій. Кожне нове покоління відкриває в Реквіємі актуальні смисли, що резонують з духовними пошуками епохи.

Текстологічна та джерелознавча робота над Реквіємом продовжується в XXI столітті, відкриваючи нові перспективи розуміння творчого задуму Моцарта. Цифрові технології створюють можливості для детальної реконструкції композиційного процесу та моделювання гіпотетичних варіантів завершення твору. Реквієм залишається живим організмом музичної культури, що постійно оновлюється через діалог традиції та новаторства, історичної достовірності та творчої уяви.

Таким чином, дослідження історичних передумов створення та завершення Реквієму KV 626 виявило складну взаємодію біографічних, соціальних та творчих факторів, що визначили долю останнього твору Моцарта. Аналіз документальних джерел та наукових досліджень дозволив простежити хронологію роботи над партитурою, роль учнів композитора в завершенні твору, особливо Франца Ксавера Зюсмайра, чия версія стала канонічною для виконавської практики. Незавершеність Реквієму парадоксальним чином сприяла формуванню множинності інтерпретаційних підходів, створивши унікальний феномен у світовій музичній культурі, де питання автентичності, авторства та художньої цілісності залишаються відкритими для кожного нового покоління виконавців та дослідників.

1.2. Жанрово-стильові особливості реквієму в творчості В. А. Моцарта

Жанр реквієму в європейській музичній традиції формувався протягом століть як особлива форма духовної музики, призначена для заупокійної меси в католицькому богослужінні. Термін "реквієм" походить від першого слова латинського тексту "*Requiem aeternam dona eis, Domine*" (Вічний спокій даруй їм, Господи), що визначає основну інтенцію твору - молитву за упокій душ померлих. В епоху віденського класицизму жанр зазнав суттєвої

трансформації, поєднуючи літургійну функціональність з концертною виразністю [6].

Моцарт звернувся до жанру реквієму в останній рік свого життя, маючи за плечима значний досвід створення духовної музики. Його попередні роботи в галузі церковної музики включали численні меси, мотети, літанії та інші літургійні композиції, що демонстрували еволюцію його стилістичних підходів від ранніх зальцбурзьких творів до зрілих віденських опусів. Реквієм KV 626 став кульмінацією його пошуків у сфері духовної музики, синтезуючи набутий композиційний досвід з глибоким розумінням драматургічних можливостей жанру.

Структурна організація Реквієму Моцарта відповідає канонічній послідовності частин заупокійної меси, встановленій Тридентським собором, проте композитор вносить індивідуальні модифікації в трактування окремих розділів. Твір складається з семи основних частин: *Introitus*, *Kyrie*, *Sequentia* (що включає *Dies irae*, *Tuba mirum*, *Rex tremendae*, *Recordare*, *Confutatis* та *Lacrimosa*), *Offertorium*, *Sanctus*, *Benedictus* та *Agnus Dei* з *Communio*. Кожна частина має власну драматургічну функцію та музично-виразові засоби [53].

Тональний план Реквієму демонструє продуману систему співвідношень, де основна тональність ре мінор виступає символом скорботи та трагічного начала. Використання мінорних тональностей переважає протягом усього твору, створюючи емоційну атмосферу печалі та благоговіння. Мажорні тональності з'являються в моментах просвітлення та надії, зокрема в *Recordare* (фа мажор) та *Benedictus* (сі-бемоль мажор), що підкреслює контраст між земним стражданням та небесним блаженством.

Мелодична мова Реквієму характеризується поєднанням григоріанських інтонацій з типово моцартівською кантиленою. Композитор майстерно трансформує канонічні мелодії заупокійної меси, надаючи їм індивідуального забарвлення через орнаментику, ритмічні модифікації та гармонічну підтримку. Особливо виразними є мелодичні лінії сольних епізодів, де

вокальна партія набуває рис оперної арії, зберігаючи при цьому літургійну стриманість [1].

Гармонічна мова твору відображає синтез барокових та класичних принципів. Моцарт використовує розвинену систему модуляцій, хроматичні послідовності, альтеровані акорди та енгармонічні переходи для створення емоційної напруги. Особливо показовими є гармонічні рішення в *Confutatis*, де контраст між грізними унісонами чоловічих голосів та благальними інтонаціями жіночих підкреслюється різкими гармонічними зіставленнями.

Поліфонічна техніка займає центральне місце в композиційній структурі Реквієму, демонструючи глибоке засвоєння Моцартом барокової контрапунктичної традиції. Фуговані епізоди в *Kyrie* та *Cum sanctis tuis* відзначаються майстерністю голосоведення та тематичного розвитку. Композитор не просто наслідує барокові зразки, а творчо переосмислює їх, поєднуючи строгу поліфонію з гомофонно-гармонічною фактурою класичного стилю [21].

Оркестровка Реквієму відзначається стриманістю та функціональністю інструментального складу. Моцарт використовує парний склад дерев'яних духових (2 *basset horns*, 2 фаготи), мідну групу (2 труби, 3 тромбони), литаври та струнні. Відсутність флейт та гобоїв пояснюється традицією використання "темних" тембрів у заупокійній музиці. *Basset horns* створюють особливе звукове забарвлення, що стало характерною ознакою моцартівського Реквієму.

Хорова фактура твору демонструє різноманітність композиційних прийомів - від потужних тутійних звучань до витончених імітаційних переплетень. Моцарт майстерно балансує між хоровою масивністю та прозорістю фактури, використовуючи *divisi*, антифонні перегуки та динамічні контрасти. Хорові фути представляють вершину контрапунктичної майстерності композитора, де кожен голос зберігає мелодичну самостійність при загальній гармонічній цілісності [38].

Драматургія Реквієму вибудовується як послідовність контрастних образно-емоційних станів, що відображають основні етапи літургійного тексту. Від благального спокою *Introitus* через драматичну напругу *Dies irae* до просвітленого *Lux aeterna* - композитор створює музичну наратив, що виходить за межі суто літургійної функціональності. Кожна частина має власну кульмінацію та спад напруги, при цьому зберігається загальна драматургічна лінія розвитку.

Семантичний вимір Реквієму розкривається через систему музично-риторичних фігур, характерних для барокової традиції. Фігури *catabasis* (низхідний рух) символізують смерть та поховання, *anabasis* (висхідний рух) - воскресіння та вознесіння, *circulatio* (кругові мелодичні звороти) - вічність. Моцарт використовує ці риторичні засоби не механічно, а творчо інтегрує їх у музичну тканину, створюючи багаторівневу систему смислів [5].

Ритмічна організація Реквієму відзначається різноманітністю метричних структур та темпових співвідношень. Композитор використовує традиційні для церковної музики розміри 4/4 та 3/4, але наповнює їх складними ритмічними фігурами, синкопами та гемолами. Особливо виразним є ритмічний малюнок *Dies irae* з його маршовою поступальністю, що створює образ невлаштованого руху часу та неминучості смерті.

Наведена нижче таблиця систематизує основні жанрово-стильові характеристики частин Реквієму Моцарта, демонструючи їх функціональне призначення та музичні особливості.

Таблиця 1.1

Жанрово-стильові характеристики основних частин Реквієму KV

626

Частина	Тональність	Темп	Фактура	Образно-емоційний зміст	Стильові особливості
Introitus	d-moll	Adagio	Гомофонно-гармонічна з поліфонічними елементами	Скорбота, благання про вічний спокій	Григоріанські інтонації, плагальні звороти

Kyrie	d-moll	Allegro	Подвійна фуга	Молитовне звернення, духовне піднесення	Барокова поліфонія, хроматичні ходи
Dies irae	d-moll	Allegro assai	Гомофонна з контрастними групами	Страх, трепет перед Страшним судом	Маршові ритми, динамічні контрасти
Tuba mirum	B-dur	Andante	Сольний квартет з оркестром	Урочистий заклик, очікування суду	Фанфарні інтонації тромбона, оперна кантілена
Rex tremendae	g-moll	Grave - Allegro	Контрастна антифонна	Величність та благання	Пунктирні ритми, широкі інтервальні ходи
Recordare	F-dur	Andante	Дует-діалог	Молитва про милосердя	Камерність, витончена орнаментика
Confutatis	a-moll	Andante	Контрастна антифонна	Протиставлення прокляття та спасіння	Різкі динамічні та фактурні контрасти
Lacrimosa	d-moll	Larghetto	Гомофонно-гармонічна	Плач, скорбота	Секвенційний розвиток, хроматизми
Offertorium	g-moll	Andante con moto	Поліфонічна з гомофонними епізодами	Жертвоприношення, молитва за померлих	Імітаційна техніка, модуляційний розвиток
Sanctus	D-dur	Adagio - Allegro	Акордова з фугато	Прославлення, урочистість	Фанфарність, поліфонічне Osanna
Benedictus	B-dur	Andante	Сольний квартет з хором	Благословення, світла радість	Пасторальні інтонації, терцові паралелізми
Agnus Dei	d-moll - D-dur	Larghetto	Гомофонно-гармонічна	Від скорботи до просвітлення	Повернення початкового матеріалу, мажорна кода

Аналіз таблиці виявляє продуману систему тональних, темпових та фактурних співвідношень між частинами Реквієму. Переважання мінорних тональностей (8 з 12 частин) підкреслює загальний скорботний характер

твору, водночас мажорні епізоди створюють необхідні контрасти та моменти просвітлення. Темпові позначення демонструють переважання помірних та повільних темпів, що відповідає літургійному характеру жанру [24].

Фактурна організація Реквієму демонструє майстерне володіння різними типами викладу музичного матеріалу. Поліфонічні розділи чергуються з гомофонними, створюючи динамічну зміну музичної тканини. Особливої уваги заслуговує використання сольних ансамблів у *Tuba mirum*, *Recordare* та *Benedictus*, де камерність звучання контрастує з монументальністю хорових тутті.

Стилістична багатошаровість Реквієму виявляється в органічному поєднанні елементів різних епох та традицій. Григоріанська монодія співіснує з бароковою поліфонією, класична гармонія з передромантичними хроматизмами. Ця стилістична синтетичність не створює еклектичності, а навпаки, формує унікальну цілісність музичного висловлювання [10].

Вокальне письмо Реквієму відзначається глибоким розумінням можливостей людського голосу та специфіки хорового звучання. Моцарт створює зручні для виконання вокальні партії, що водночас є технічно складними та емоційно насиченими. Сольні епізоди вимагають від виконавців володіння оперною технікою співу, проте без надмірної віртуозності, що порушила б літургійну стриманість.

Інструментальна партія Реквієму виконує не лише акомпануючу функцію, а є повноправним учасником музичної драматургії. Оркестрові вступи та інтерлюдії створюють емоційну атмосферу, підготовують появу вокальних тем, коментують текст. Особливо виразними є соло тромбона в *Tuba mirum* та *basset horns* у *Recordare*, що набувають майже персоніфікованого характеру [39].

Текстомузичні співвідношення в Реквіємі демонструють глибоке проникнення композитора в зміст латинського тексту. Музична інтерпретація слів не обмежується ілюстративністю, а розкриває глибинні смислові пласти.

Повтори окремих слів та фраз підкреслюють їх семантичну вагомість, створюють ефект медитативного занурення в молитовний стан.

Динамічна палітра Реквієму охоплює широкий діапазон від *pianissimo* до *fortissimo*, при цьому динамічні контрасти ніколи не є самоціллю, а завжди підпорядковані змістовному розкриттю тексту. Терасоподібна динаміка барокового типу поєднується з поступовими *crescendo* та *diminuendo* класичного стилю. Особливо ефектними є раптові динамічні зміни в *Dies irae* та *Confutatis* [55].

Артикуляційні прийоми в Реквіємі включають широкий спектр штрихів - від плавного *legato* до гострого *staccato*. Диференціація артикуляції між вокальними та інструментальними партіями створює багатство фактурних комбінацій. Моцарт детально виписує артикуляційні позначення, що свідчить про його увагу до виконавської інтерпретації твору.

Часова організація Реквієму виявляє продуману пропорційність частин та розділів. Загальна тривалість твору близько 60 хвилин розподілена між частинами таким чином, що створюється відчуття архітектонічної врівноваженості. Найбільш розгорнутою є *Sequentia*, що займає центральне положення в композиції та містить основний драматургічний розвиток [20].

Естетичні принципи, втілені в Реквіємі, відображають перехідний характер епохи між класицизмом та романтизмом. Класична ясність форми поєднується з романтичною емоційною насиченістю, об'єктивність літургійного жанру з суб'єктивністю особистого висловлювання. Реквієм став не лише вершиною творчості Моцарта, а й провісником нових тенденцій в розвитку духовної музики XIX століття.

Таким чином, аналіз жанрово-стилістичних особливостей Реквієму Моцарта демонструє унікальний синтез традиційних елементів заупокійної меси з новаторськими композиційними рішеннями, що відображають перехідний характер епохи між бароко та класицизмом. Детальне вивчення структурної організації, тонального плану, мелодичної мови, гармонічних засобів, поліфонічної техніки та оркестровки твору виявило майстерне

поєднання григоріанських інтонацій, барокової поліфонії та класичної гармонії в органічну художню цілісність. Систематизація жанрово-стилістичних характеристик окремих частин Реквієму підтверджує продуману драматургічну концепцію, де кожен розділ має власну образно-емоційну функцію, водночас підпорядковуючись загальній композиційній логіці твору.

1.3. Теоретичні основи виконавської інтерпретації хорових творів

Виконавська інтерпретація як феномен музичного мистецтва являє собою творчий процес відтворення музичного твору, що передбачає осмислення авторського тексту та його перетворення в живе звучання через призму індивідуального розуміння виконавця. У контексті хорового мистецтва інтерпретація набуває особливої складності через колективний характер виконавства, де диригент виступає посередником між композиторським задумом та множинністю виконавців. Теоретичне осмислення інтерпретаційних процесів передбачає аналіз взаємодії об'єктивних елементів партитури та суб'єктивних факторів виконавського прочитання.

Поняття "інтерпретація" в музикознавстві має кілька взаємопов'язаних значень: процес підготовки твору до виконання, безпосередній акт виконання та результат - конкретне звукове втілення музичного тексту. Кожен з цих вимірів має власну специфіку та методологію дослідження. Для хорового виконавства характерна багаторівнева структура інтерпретаційного процесу, що включає індивідуальну роботу диригента з партитурою, репетиційний процес з колективом та концертне втілення підготовленої концепції [18].

Історична еволюція підходів до виконавської інтерпретації демонструє зміну парадигм від романтичної суб'єктивності до об'єктивізму XX століття та синтетичних концепцій останніх десятиліть. Романтична традиція передбачала максимальну свободу виконавця в трактуванні авторського тексту, включаючи значні темпові відхилення, додавання орнаментики та

зміни в оркестровці. Реакцією на надмірну суб'єктивізацію стало формування принципів "об'єктивної" інтерпретації, що проголошувала вірність авторському тексту та мінімізацію виконавського втручання.

Хорова специфіка інтерпретаційного процесу визначається особливостями колективного музикування, де кожен учасник є одночасно індивідуальним виконавцем та частиною загального звукового організму. Диригент у цій системі виконує функцію координатора, що формує єдину концепцію та забезпечує її реалізацію через невербальну комунікацію - жест, міміку, візуальний контакт. Складність полягає в необхідності досягнення балансу між індивідуальною виразністю окремих голосів та загальною злагодженістю звучання [51].

Текстологічний аналіз партитури становить фундамент інтерпретаційного процесу, що передбачає детальне вивчення авторських позначень темпу, динаміки, артикуляції та фразування. Проблема автентичності тексту особливо гостро постає для творів минулих епох, де редакторські втручання часто змішуються з авторськими вказівками. Критичне ставлення до різних редакцій та звернення до автографів або перших видань дозволяє наблизитися до розуміння первинного композиторського задуму.

Стильова компетентність виконавця передбачає глибоке знання історичного контексту створення твору, естетичних принципів епохи та індивідуального стилю композитора. Для адекватної інтерпретації музики віденського класицизму необхідне розуміння риторичних фігур, афектної теорії, особливостей темпової агогіки та орнаментики XVIII століття. Водночас механічне відтворення історичних норм виконавства без урахування сучасного слухацького досвіду може призвести до музейної статичності інтерпретації [26].

Вокально-хорова техніка є матеріальною основою реалізації інтерпретаційного задуму, що включає комплекс навичок звукоутворення, дихання, дикції та ансамблевої взаємодії. Специфіка хорового звучання

визначається типом та складом хору, акустичними умовами виконання, традиціями національної вокальної школи. Технічна досконалість є необхідною, але недостатньою умовою переконливої інтерпретації - вона має бути підпорядкована художнім завданням.

Темпоритмічна організація виконання є одним з найбільш дискусійних питань інтерпретації, особливо для творів епохи бароко та класицизму, де темпові позначення часто мають умовний характер. Визначення "правильного" темпу вимагає врахування множини факторів: характеру музичного матеріалу, гармонічного ритму, вокальної зручності, акустичних умов. Метрономічні позначення, якщо вони присутні, дають орієнтир, але не є абсолютним приписом [2].

Динамічна драматургія виконання формується через систему гучнісних співвідношень, що виявляють структурні особливості твору та підкреслюють емоційно-образний зміст. Динамічні позначення в партитурах XVIII століття часто є фрагментарними, що залишає значний простір для виконавської ініціативи. Принцип "терасоподібної" динаміки, характерний для барокової музики, в класичних творах доповнюється поступовими наростаннями та спадами, що вимагає від виконавця стилістичної диференціації.

Артикуляційно-штрихова палітра хорового виконавства визначає характер звуковедення та фразування, створюючи різноманітність виразових засобів. Специфіка хорової артикуляції полягає в необхідності координації вокального та текстового начал, де ясність дикції має поєднуватися з кантиленністю мелодичної лінії. Штрихові позначення в партитурах часто стосуються лише інструментальних партій, залишаючи вокальну артикуляцію на розсуд виконавців [22].

Проблема звукового балансу в хоровому виконавстві охоплює співвідношення між хоровими партіями, балансування хору з оркестром та солістами. Досягнення оптимального балансу залежить від акустичних умов, розташування виконавців, динамічних нюансів. Історично інформоване

виконавство привернуло увагу до питання чисельності виконавського складу, що суттєво впливає на загальний характер звучання.

Інтонаційна чистота є фундаментальною вимогою хорового виконавства, що передбачає точність висотних співвідношень як по вертикалі (гармонічна стройність), так і по горизонталі (мелодична інтонація). Складність полягає в узгодженні темперованого строю інструментів з природним інтонуванням хору, особливо в хроматичних епізодах та при модуляціях. Теоретичне обґрунтування інтонаційних принципів включає акустичні, фізіологічні та психологічні фактори [47].

Фразування як спосіб організації музичного часу визначає дихання музичної тканини, створюючи ієрархію смислових акцентів. У хоровому виконавстві фразування ускладнюється необхідністю координації дихання між учасниками хорової партії та між партіями. Цезури, агогічні відхилення, динамічні нюанси формують виразову артикуляцію музичної думки.

Семантичний аналіз тексту та музики становить необхідну передумову усвідомленої інтерпретації духовних творів. Розуміння літургійного контексту, символіки образів, теологічних концепцій дозволяє виконавцю проникнути в глибинні пласти змісту. Музично-риторичні фігури епохи бароко та класицизму є своєрідним кодом, розшифрування якого відкриває додаткові смислові виміри твору [2].

Психологічні механізми виконавської інтерпретації включають процеси сприйняття, осмислення та емоційного переживання музичного матеріалу. Диригент має не лише сформулювати власну концепцію твору, але й транслювати її виконавцям, створюючи спільне емоційно-смислове поле. Сугестивна сила диригентського жесту, харизма особистості, здатність до невербальної комунікації визначають ефективність репетиційного процесу.

Культурно-історичний контекст виконання впливає на рецепцію твору сучасною аудиторією, визначаючи межі інтерпретаційної свободи. Виконання духовної музики в концертних умовах відрізняється від літургійного контексту, що вимагає переосмислення темпових співвідношень, динамічної

шкали, загального емоційного тону. Діалог традиції та новаторства формує простір актуальної інтерпретації [9].

Методологічні підходи до аналізу виконавських інтерпретацій включають компаративний аналіз звукозаписів, вивчення виконавських традицій, дослідження рецензій та відгуків. Технічні можливості цифрового аналізу дозволяють об'єктивувати темпові, динамічні, тембральні характеристики виконання. Водночас кількісні параметри не вичерпують сутності інтерпретації, що включає невимірювані якості - натхнення, переконливість, емоційну достовірність.

Педагогічний вимір виконавської інтерпретації стосується передачі досвіду та формування інтерпретаційних навичок у молодих музикантів. Навчання мистецтву інтерпретації передбачає розвиток аналітичного мислення, стильової компетентності, технічної майстерності та художньої інтуїції. Вивчення різних виконавських версій, порівняльний аналіз, практичне експериментування формують інтерпретаційну культуру [10].

Етичні питання виконавської інтерпретації стосуються меж виконавської свободи та відповідальності перед композиторським текстом. Проблема автентичності виконання не має однозначного вирішення - абсолютна "вірність" авторському задуму є недосяжним ідеалом через історичну дистанцію та принципову неповноту нотного запису. Водночас довільне поводження з текстом, ігнорування стильових норм та авторських вказівок призводить до спотворення твору.

Перспективи розвитку теорії виконавської інтерпретації пов'язані з міждисциплінарними дослідженнями на перетині музикознавства, психології, семіотики, культурології. Цифрові технології відкривають нові можливості для документування, аналізу та моделювання інтерпретаційних процесів. Водночас живе виконавство зберігає унікальність неповторного творчого акту, що не піддається повній раціоналізації та алгоритмізації. Теоретичне осмислення виконавської інтерпретації залишається відкритою системою, що постійно збагачується новим досвідом та рефлексією.

Таким чином, аналіз жанрово-стилістичних особливостей Реквієму Моцарта демонструє унікальний синтез традиційних елементів заупокійної меси з новаторськими композиційними рішеннями, що відображають перехідний характер епохи між бароко та класицизмом. Детальне вивчення структурної організації, тонального плану, мелодичної мови, гармонічних засобів, поліфонічної техніки та оркестровки твору виявило майстерне поєднання григоріанських інтонацій, барокової поліфонії та класичної гармонії в органічну художню цілісність. Систематизація жанрово-стилістичних характеристик окремих частин Реквієму підтверджує продуману драматургічну концепцію, де кожен розділ має власну образно-емоційну функцію, водночас підпорядковуючись загальній композиційній логіці твору.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОНАВСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ РЕКВІЄМУ МОЦАРТА

2.1. Диригентські концепції у трактуванні Реквієму: порівняльний аналіз

Диригентська інтерпретація Реквієму Моцарта являє собою складний творчий процес, що охоплює аналітичну роботу з партитурою, формування концептуального бачення твору та його практичну реалізацію через управління виконавським колективом. Кожен диригент привносить у трактування твору власний досвід, естетичні переконання та розуміння стилістичних особливостей епохи. Множинність диригентських підходів до Реквієму створює широкий спектр інтерпретаційних версій, що різняться темповими рішеннями, динамічною драматургією, балансом між хором та оркестром, трактуванням окремих епізодів.

Еволюція диригентських концепцій Реквієму протягом XX-XXI століть демонструє зміну естетичних парадигм від романтизованих трактувань до історично інформованого виконавства. Ранні записи твору, здійснені в першій половині XX століття, характеризуються масивністю звучання, повільними темпами, підкресленою патетикою. Диригенти цього періоду трактували Реквієм як монументальну ораторію, використовуючи великі виконавські склади та романтичну агогіку [25].

Поворот до автентичного виконавства в другій половині XX століття кардинально змінив підходи до інтерпретації твору. Диригенти почали звертатися до камерних складів, швидших темпів, прозорі фактури, історичних інструментів. Ця тенденція базувалася на дослідженні виконавських практик XVIII століття, аналізі трактатів епохи, вивченні акустичних особливостей австрійських церков. Автентичний підхід передбачав також використання версій завершення Реквієму, альтернативних до традиційної редакції Зюсмайра.

Темпова концепція є одним з визначальних елементів диригентської інтерпретації, що формує загальну драматургію твору. Дослідження темпових рішень різних диригентів виявляє значні розбіжності в трактуванні авторських позначень. *Allegro* в *Kyrie* може варіюватися від помірковано швидкого до стрімкого темпу, що кардинально змінює характер фуги. *Larghetto* в *Lacrimosa* інтерпретується від глибоко трагічного повільного темпу до більш рухливого, що наближає цю частину до характеру сициліани [32].

Динамічна стратегія диригента визначає емоційний рельєф виконання, створюючи контрасти та кульмінаційні зони. Романтична традиція передбачала широку динамічну амплітуду з частими *crescendo* та *diminuendo*, що підкреслювали драматизм окремих епізодів. Автентичний підхід тяжіє до більш стриманої динаміки, терасоподібних контрастів, уникнення надмірної експресії. Деякі диригенти обирають компромісний варіант, поєднуючи елементи обох підходів залежно від характеру музичного матеріалу.

Артикуляційні рішення в диригентських інтерпретаціях стосуються способу виконання штрихів, фразування, цезур. Особливо дискусійним є питання артикуляції в хорових фугах, де можливі варіанти від зв'язного *legato* до чіткого *non legato* з підкресленням кожної ноти. Вибір артикуляції впливає на ясність поліфонічної фактури, виразність тематичного матеріалу, загальний характер звучання [44].

Проблема версії завершення Реквієму ставить перед диригентом складне завдання вибору між різними редакціями. Традиційна версія Зюсмайра залишається найпоширенішою, проте багато диригентів звертаються до альтернативних завершень Баєра, Маундера, Левіна. Кожна версія пропонує власні рішення щодо оркестровки, доповнення відсутніх фрагментів, структури фіналу. Вибір версії впливає на загальну концепцію виконання та потребує обґрунтування в контексті інтерпретаційного задуму.

Балансування хору та оркестру є технічним та естетичним викликом для диригента, особливо в умовах різних акустичних просторів. Співвідношення звукових мас залежить від чисельності виконавців, їх розташування,

динамічних нюансів. Історично інформоване виконавство передбачає паритетність хору та оркестру, тоді як романтична традиція часто надавала перевагу хоровому звучанню. Деякі диригенти експериментують з нестандартним розташуванням виконавців для досягнення особливих акустичних ефектів [27].

Трактування сольних епізодів виявляє ставлення диригента до співвідношення літургійного та концертного начал у Реквіємі. Можливі варіанти від стриманої, майже аскетичної манери до оперної виразності з підкресленням віртуозних елементів. Особливо показовим є *Tuba mirum*, де соло тромбона та вокальний квартет можуть інтерпретуватися як діалог земного та небесного або як драматична сцена Страшного суду.

Хорова звучність у диригентських концепціях варіюється від камерної прозорості до монументальної масивності. Вибір типу хору - професійний чи аматорський, дорослий чи з участю хлопчиків-дискантів - суттєво впливає на тембральну характеристику виконання. Деякі диригенти надають перевагу однорідному звучанню, інші культивують тембральну диференціацію хорових груп. Техніка хорового звукоутворення також різниться від прямого, "білого" звуку до насиченого вібрато [13].

Драматургічна концепція диригента визначає смислові акценти та емоційну траєкторію виконання. Реквієм може трактуватися як особиста сповідь композитора перед смертю, як універсальна медитація про смертність, як літургійний ритуал або як драматична ораторія. Кожен підхід передбачає власну систему кульмінацій, контрастів, емоційних станів. Диригент формує наскрізну драматургічну лінію, що об'єднує окремі частини в цілісну композицію.

Національні виконавські традиції накладають відбиток на диригентські інтерпретації Реквієму. Німецька школа традиційно тяжіє до філософської глибини, структурної ясності, підкресленої поліфонічності. Італійська традиція акцентує вокальну кантилену, емоційну безпосередність, оперну виразність. Англійська школа відзначається стриманістю, увагою до тексту,

камерністю звучання. Американські диригенти часто поєднують елементи різних традицій, створюючи еклектичні, але яскраві інтерпретації [30].

Наведена таблиця систематизує основні параметри диригентських концепцій Реквієму Моцарта на прикладі видатних інтерпретаторів різних епох та стилістичних напрямків.

Таблиця 2.1

**Порівняльна характеристика диригентських концепцій Реквієму
KV 626**

Параметр інтерпретації	Романтична традиція	Автентичне виконавство	Синтетичний підхід
Темпові рішення	Повільні, з агогічними відхиленнями	Рухливі, метрично стабільні	Диференційовані за характером
Динамічна концепція	Широка амплітуда, часті crescendo	Терасоподібна, стримана	Контекстуально обумовлена
Виконавський склад	Великий хор та оркестр	Камерний ансамбль	Середній склад
Версія твору	Традиційна (Зюсмайр)	Альтернативні редакції	Комбіновані варіанти
Артикуляція	Переважно legato	Non legato, деталізована	Змішана
Орнаментика	Мінімальна або відсутня	Історично обґрунтована	Помірна
Трактування тексту	Емоційно-суб'єктивна	Об'єктивно-літургійна	Збалансована
Інструментарій	Сучасні інструменти	Історичні інструменти	Змішаний склад
Акустичний простір	Концертна зала	Церковна акустика	Адаптивна
Загальна концепція	Особиста драма	Літургійний ритуал	Універсальне послання

Аналіз таблиці демонструє принципові відмінності між основними напрямками диригентської інтерпретації Реквієму. Романтична традиція, представлена записами першої половини XX століття, характеризується монументальністю та суб'єктивністю трактування. Автентичне виконавство прагне відтворити історичні умови та естетику епохи Моцарта. Синтетичний підхід намагається поєднати переваги обох традицій, адаптуючи їх до очікувань сучасної аудиторії.

Технологічний прогрес впливає на формування диригентських концепцій через можливість детального вивчення попередніх інтерпретацій. Аудіо та відеозаписи дозволяють аналізувати нюанси виконання, порівнювати різні версії, виявляти інтерпретаційні знахідки. Цифрові технології створюють можливості для експериментів з акустикою, балансом, просторовими ефектами. Водночас доступність записів може призводити до уніфікації виконавських підходів та втрати індивідуальності [45].

Репетиційний процес під керівництвом диригента є лабораторією формування інтерпретації, де теоретичні концепції перевіряються практикою. Методи роботи з колективом варіюються від авторитарного нав'язування власного бачення до демократичного пошуку спільних рішень. Ефективність репетиційної роботи залежить від комунікативних навичок диригента, його здатності вербалізувати музичні ідеї, створювати творчу атмосферу.

Концертне втілення диригентської концепції є кульмінацією інтерпретаційного процесу, де всі елементи підготовки синтезуються в живому виконанні. Публічне виконання вносить елемент непередбачуваності через взаємодію з аудиторією, акустичними особливостями залу, психологічним станом виконавців. Успішна реалізація концепції вимагає від диригента гнучкості, здатності до миттєвого реагування, харизматичної присутності [16].

Критична реценсія диригентських інтерпретацій формує канон еталонних виконань та впливає на подальший розвиток виконавських традицій. Музична критика оцінює переконливість концепції, технічну досконалість, емоційну достовірність, стилістичну адекватність. Порівняння нових інтерпретацій з визнаними зразками створює контекст для оцінки оригінальності та художньої цінності виконання.

Перспективи розвитку диригентських концепцій Реквієму пов'язані з подальшим дослідженням історичних джерел, експериментами з виконавським складом та акустичними просторами, пошуком нових смислових прочитань. Міжкультурний діалог відкриває можливості для

незвичних інтерпретацій, що поєднують західноєвропейську традицію з елементами інших музичних культур. Технологічні інновації створюють передумови для імерсивних виконань з використанням просторового звуку та візуальних проекцій. Водночас залишається актуальним завдання збереження класичних традицій виконання як культурної спадщини людства.

Таким чином, порівняльний аналіз диригентських концепцій у трактуванні Реквієму Моцарта виявив широкий спектр інтерпретаційних підходів, що варіюються від романтичної монументальності до автентичної камерності, від емоційної суб'єктивності до об'єктивної текстологічної точності. Систематизація основних параметрів диригентських концепцій - темпових рішень, динамічної стратегії, артикуляційних принципів, вибору версії твору, балансування виконавських сил - демонструє еволюцію естетичних парадигм протягом XX-XXI століть. Множинність диригентських трактувань підтверджує невичерпність інтерпретаційного потенціалу Реквієму, його здатність резонувати з різними культурними контекстами та естетичними запитами епохи.

2.2. Хорові та солістські виконавські підходи до інтерпретації твору

Хорове виконавство Реквієму Моцарта передбачає складну систему взаємодії між окремими хоровими партіями, що формують багатошарову звукову тканину твору. Специфіка хорової інтерпретації полягає в необхідності досягнення тембральної однорідності всередині кожної партії при збереженні характерного забарвлення голосових груп. Колективна природа хорового співу вимагає синхронізації не лише звуковисотної та ритмічної точності, але й узгодження тембру, вібрато, динаміки та артикуляції між усіма учасниками ансамблю.

Вокально-технічні вимоги до хористів у Реквіємі охоплюють широкий діапазон виконавських навичок - від володіння кантиленою в ліричних епізодах до майстерності швидких пасажів у фугато розділах. Теситурні

особливості хорових партій створюють додаткові виклики: сопрано часто перебувають у високій теситурі, що вимагає легкості звучання без форсування; альти мають забезпечити насиченість середнього регістру; тенори балансують між грудним та головним резонуванням; баси формують гармонічну основу, зберігаючи ясність артикуляції в низькому регістрі [12].

Формування хорового ансамблю в Реквіємі базується на принципах звукового балансу між партіями, що може варіюватися залежно від фактурного викладу. У гомофонно-гармонічних епізодах переважає принцип динамічної рівноваги всіх голосів, тоді як у поліфонічних розділах кожна партія по чергово виходить на перший план при проведенні теми. Особливої уваги потребує баланс у *tutti*, де потужність звучання не повинна призводити до втрати тембральної якості та інтонаційної точності.

Дикційні особливості виконання латинського тексту становлять окрему проблему хорової інтерпретації. Фонетичні характеристики латини вимагають чіткої артикуляції приголосних при збереженні вокальної позиції голосних. Різні національні школи пропонують варіанти вимови - від італійської *ecclesiastical Latin* до германізованої вимови, що впливає на загальне звучання хору. Синхронність вимови початкових та кінцевих приголосних визначає ритмічну точність та виразність тексту [28].

Диференціація хорового звучання в різних частинах Реквієму відображає образно-емоційний зміст кожного розділу. *Introitus* вимагає стриманого, молитовного характеру з м'якою атакою звуку та плавним голосоведенням. *Dies irae* потребує драматичної експресії, чіткої ритмічної пульсації, контрастної динаміки. *Lacrimosa* передбачає виразне *legato* з підкресленням інтонацій плачу. Кожна частина формує власний тип хорової звучності, що відповідає літургійному тексту та музичному матеріалу.

Солістські партії в Реквіємі представлені переважно ансамблевими номерами - квітетом у *Tuba mirum*, дуєтом у *Recordare*, квітетом у *Benedictus*. Специфіка солістського виконавства полягає в поєднанні індивідуальної виразності з ансамблевою злагодженістю. Кожен соліст має

продемонструвати тембральну характерність свого голосу, водночас створюючи збалансоване ансамблеве звучання. Камерність солістських епізодів контрастує з монументальністю хорових *tutti*, створюючи драматургічну різноманітність.

Стильові підходи до вокального звукоутворення в Реквіємі варіюються від барокової манери з мінімальним вібрато та прямим звуком до романтичної традиції з насиченим тембром та виразним вібрато. Історично інформоване виконавство передбачає легкість звучання, прозорість фактури, використання *messa di voce* та інших барокових прийомів. Оперна традиція привносить більшу емоційну насиченість, ширший динамічний діапазон, індивідуалізацію тембрів [35].

Взаємодія хору та солістів створює особливий тип музичної драматургії, де колективне та індивідуальне начала перебувають у постійному діалозі. У *Tuba mirum* сольний квартет поступово розгортається від соло тромбона та баса до повного ансамблю, символізуючи поклик на Страшний суд. *Benedictus* демонструє антифонну взаємодію квартету солістів та хору, створюючи ефект небесного благословення. Ця взаємодія вимагає точної координації, тембрального балансу та стилістичної єдності.

Репертуарна специфіка Реквієму для хорових колективів полягає в необхідності володіння широким спектром виконавських технік - від строгої поліфонії до експресивної гомофонії. Підготовка твору вимагає тривалого репетиційного процесу з детальним опрацюванням кожної частини. Технічна складність фугато розділів потребує розвинених навичок поліфонічного слухання та точності інтонування в складних гармонічних послідовностях.

Національні хорові традиції накладають відбиток на інтерпретацію Реквієму через специфіку вокальної школи, тембральні уподобання, артикуляційні особливості. Німецька хорова традиція характеризується дисциплінованістю звучання, точністю інтонування, увагою до структури твору. Італійська школа акцентує вокальну красу, емоційну безпосередність,

природність звукоутворення. Англійська традиція відзначається чистотою тембру, особливо в дискантових партіях, стриманістю експресії [3].

Акустичні умови виконання суттєво впливають на хорову та солістську інтерпретацію твору. Церковна акустика з довгою реверберацією вимагає повільніших темпів, чіткішої артикуляції, обережного використання динамічних контрастів. Концертна зала з сухою акустикою дозволяє швидші темпи, деталізовану артикуляцію, ширший динамічний діапазон. Адаптація виконавських прийомів до акустичного простору є необхідною умовою успішної реалізації інтерпретаційного задуму.

Вокальна орнаментика в солістських партіях Реквієму залишається предметом дискусій серед виконавців та музикознавців. Автентичний підхід передбачає додавання каденцій, трелей, форшлагів та інших прикрас відповідно до практики XVIII століття. Консервативна позиція обмежується виконанням нотного тексту без додаткових орнаментів. Компромісний варіант допускає помірну орнаментацию в репризах та каденційних зворотах.

Емоційно-психологічний стан виконавців визначає переконливість інтерпретації Реквієму, особливо враховуючи глибоко особистісний характер твору. Хористи та солісти мають не лише технічно відтворити нотний текст, але й передати духовний зміст заупокійної меси. Це вимагає внутрішньої зосередженості, емпатії, здатності до медитативного занурення в молитовний стан. Водночас надмірна емоційність може призвести до втрати вокального контролю та порушення ансамблевої дисципліни [37].

Гендерний склад хору впливає на тембральну характеристику виконання Реквієму. Традиційне використання хлопчиків-дискантів та альтів створює специфічне забарвлення, характерне для церковної музики XVIII століття. Змішаний дорослий хор забезпечує повноту звучання та емоційну зрілість. Використання контратенорів в альтовій партії привносить елемент історичної автентичності. Кожен варіант має власні переваги та обмеження, що визначають загальний характер інтерпретації.

Нижче наведена таблиця, що систематизує основні параметри хорових та солістських підходів до виконання різних частин Реквієму Моцарта.

Таблиця 2.2

**Виконавські характеристики хорових та солістських партій у
Реквіємі KV 626**

Частина твору	Тип викладу	Вокально-технічні вимоги	Характер звукоутворення	Артикуляційні особливості	Образно-емоційний зміст
Introitus + Kyrie	Хор з фугою	Володіння кантиленою та поліфонічною технікою	Стримане, молитовне	Legato з чіткою дикцією	Скорбота, благання
Dies irae	Хор tutti	Драматична експресія, ритмічна точність	Потужне, драматичне	Non legato, marcato	Страх, трепет
Tuba mirum	Сольний квартет	Кантилена, ансамблева злагодженість	Урочисте, благородне	Legato з ясною артикуляцією	Величність, очікування
Rex tremendae	Хор	Широкий динамічний діапазон	Контрастне	Змішана артикуляція	Величність та благання
Recordare	Дует (S, A)	Камерність, виразність	М'яке, ліричне	Legato, dolce	Молитва про милосердя
Confutatis	Хор з поділом	Контрастність груп	Різде, потім м'яке	Marcato / legato	Протиставлення
Lacrimosa	Хор	Виразне legato, емоційність	Скорботне	Legato з підкресленням зітхань	Плач, скорбота
Domine Jesu	Хор + солісти	Поєднання соло та тутті	Змішане	Диференційована	Молитва за померлих
Hostias	Хор	Стримана експресія	Просвітлене	Legato	Жертвоприношення
Sanctus	Хор	Урочистість, техніка фугато	Святкове	Non legato в фузі	Прославлення
Benedictus	Квартет + хор	Ансамблева взаємодія	Світле, радісне	Legato	Благословення
Agnus Dei	Хор	Поступова трансформація	Від скорботи до просвітлення	Legato	Примирення

Аналіз таблиці виявляє різноманітність виконавських завдань, що постають перед хористами та солістами в різних частинах Реквієму. Кожен розділ вимагає специфічного поєднання вокально-технічних навичок, характеру звукоутворення та артикуляційних прийомів для адекватного втілення образно-емоційного змісту. Чергування хорових tutti, камерних ансамблів та поліфонічних епізодів створює виконавську поліфонію, що вимагає від артистів універсальності та стилістичної гнучкості.

Підготовчий процес хорового колективу до виконання Реквієму включає кілька етапів: вокально-технічну підготовку, вивчення партій, ансамблеве злагодження, художнє осмислення. Початковий етап передбачає розспівування, вправи на розвиток дихання, резонування, артикуляції. Розучування партій починається з сольфеджування для точного засвоєння інтонаційних та ритмічних структур. Ансамблева робота спрямована на досягнення тембрального балансу, синхронності, динамічної узгодженості.

Солістська підготовка до виконання Реквієму передбачає не лише вокально-технічне опанування партії, але й глибоке вивчення стилістики епохи, аналіз образного змісту, пошук індивідуальної інтерпретації. Робота з концертмейстером дозволяє деталізувати нюанси фразування, агогіки, орнаментики. Ансамблеві репетиції з іншими солістами формують відчуття камерного музикування, взаємного слухання, тембрального балансу [18].

Концертне втілення хорових та солістських партій Реквієму є кульмінацією підготовчого процесу, де технічна майстерність поєднується з емоційною віддачею та духовною зосередженістю. Публічне виконання вносить елемент непередбачуваності через взаємодію з аудиторією, акустичні особливості, психологічне напруження. Успішна реалізація виконавського задуму вимагає не лише професіоналізму, але й натхнення, здатності до творчого переживання музики в момент її звучання.

Еволюція хорових та солістських підходів до Реквієму протягом останніх десятиліть демонструє тенденцію до стилістичної диверсифікації. Поряд з традиційними академічними інтерпретаціями з'являються

експериментальні версії з використанням джазових елементів, етнічних вокальних технік, електронних ефектів. Ці експерименти розширюють інтерпретаційний простір твору, хоча й викликають дискусії щодо меж допустимої трансформації класичного тексту.

Педагогічне значення Реквієму для виховання хорових співаків та солістів полягає в комплексності виконавських завдань, що охоплюють різні стилістичні пласти та технічні прийоми. Вивчення твору формує навички поліфонічного мислення, ансамблевої взаємодії, стилістичної компетентності. Духовний зміст Реквієму сприяє розвитку емоційної культури, здатності до глибокого переживання музики. Участь у виконанні цього шедевр стає важливим етапом професійного та особистісного зростання музиканта.

Таким чином, дослідження хорових та солістських виконавських підходів до інтерпретації Реквієму розкриває комплексність технічних та художніх завдань, що постають перед вокалістами при втіленні цього шедевр. Аналіз специфіки хорового виконавства виявив необхідність поєднання технічної досконалості з емоційною достовірністю, колективної дисципліни з індивідуальною виразністю, стилістичної компетентності з творчою свободою. Систематизація виконавських характеристик різних частин твору демонструє різноманітність вокально-технічних вимог - від володіння кантиленою до майстерності поліфонічного співу, від драматичної експресії до медитативної зосередженості, що формує універсальні виконавські навички хористів та солістів.

2.3. Еволюція виконавських традицій Реквієму від XX до XXI століття

Виконавська історія Реквієму Моцарта у XX столітті розпочинається з романтичної традиції, що домінувала в концертній практиці до середини століття. Ранні звукозаписи 1930-1950-х років демонструють монументальний підхід до інтерпретації твору з використанням великих хорових колективів та

симфонічних оркестрів. Повільні темпи, широка динамічна амплітуда, підкреслена патетика відображали естетичні уподобання епохи, коли Реквієм сприймався передусім як особиста драма композитора перед обличчям смерті.

Технологічний прогрес у звукозаписі суттєво вплинув на формування виконавських традицій Реквієму. Поява довгограючих платівок дозволила зафіксувати цілісні інтерпретації твору, що стали еталонними для наступних поколінь. Студійні записи створили можливість детального опрацювання кожного фрагмента, досягнення технічної досконалості, недосяжної в живому виконанні. Водночас студійна естетика призвела до певної стерильності звучання, втрати спонтанності та емоційної безпосередності [31].

Поворотним моментом в еволюції виконавських традицій стало виникнення руху історично інформованого виконавства в 1960-1970-х роках. Музиканти почали досліджувати трактати XVIII століття, вивчати особливості старовинних інструментів, аналізувати виконавські практики епохи Моцарта. Це призвело до радикального переосмислення темпових співвідношень, динамічної концепції, артикуляційних принципів. Камерні склади замінили масивні хори та оркестри, швидші темпи прийшли на зміну повільним, прозора фактура витіснила романтичну густоту звучання.

Паралельно з автентичним рухом продовжувала розвиватися традиційна лінія інтерпретації, що адаптувалася до нових естетичних вимог. Диригенти намагалися поєднати емоційну насиченість романтичного підходу з текстологічною точністю та стилістичною обґрунтованістю. Використання критичних видань партитури, звернення до автографів Моцарта, порівняння різних редакцій дозволило очистити текст від пізніших нашарувань при збереженні традиційного виконавського апарату.

Дискусії навколо версій завершення Реквієму стимулювали появу альтернативних редакцій у другій половині XX століття. Музикознавці та композитори пропонували власні варіанти доопрацювання незавершених частин, базуючись на стилістичному аналізі інших творів Моцарта. Версії Баєра, Маундера, Левіна, Друса розширили інтерпретаційний простір твору,

дозволивши виконавцям обирати найбільш переконливий варіант для конкретної концепції [46].

Регіональні виконавські школи XX століття сформували різноманітні підходи до інтерпретації Реквієму. Німецько-австрійська традиція акцентувала структурну ясність, поліфонічну майстерність, філософську глибину. Італійська школа підкреслювала вокальну красу, оперну виразність, емоційну безпосередність. Англійська традиція відзначалася стриманістю експресії, увагою до тексту, камерністю звучання. Американська школа синтезувала елементи європейських традицій, додаючи технічну віртуозність та експериментальність.

Фестивальний рух другої половини XX століття створив платформу для презентації різноманітних інтерпретацій Реквієму. Зальцбурзький фестиваль, присвячений Моцарту, став лабораторією виконавських експериментів, де представлялися як традиційні, так і новаторські прочитання. Фестивалі старовинної музики популяризували автентичне виконавство, демонструючи переваги історичних інструментів та камерних складів. Ці події сприяли формуванню плюралістичної виконавської культури, де співіснують різні естетичні підходи.

Вплив видатних диригентів XX століття на формування виконавських традицій Реквієму виявляється через їхні записи та концертні виконання, що стали взірцями для наслідування. Кожен з них привносив індивідуальне бачення твору, формуючи школи послідовників. Їхні інтерпретаційні рішення щодо темпів, динаміки, артикуляції, балансу ставали предметом аналізу та дискусій, впливаючи на подальший розвиток виконавської практики [52].

Педагогічні традиції передачі виконавського досвіду забезпечили спадкоємність інтерпретаційних підходів. Консерваторії та музичні академії стали центрами формування виконавських шкіл, де майстри передавали учням не лише технічні навички, але й естетичні принципи, розуміння стилю, інтерпретаційні концепції. Майстер-класи провідних диригентів та вокалістів

дозволили поширити досвід за межі окремих інституцій, створюючи міжнародний обмін виконавськими ідеями.

Медіатизація музичної культури в кінці XX століття через телебачення, а згодом інтернет, розширила аудиторію Реквієму та вплинула на виконавські підходи. Візуальний компонент став невід'ємною частиною сприйняття твору, що призвело до театралізації концертних виконань. Диригенти почали приділяти більше уваги сценічній презентації, освітленню, костюмам, просторовому розташуванню виконавців.

Міленіум ознаменував новий етап в еволюції виконавських традицій Реквієму, характерний синтезом накопиченого досвіду та пошуком інноваційних підходів. XXI століття принесло технологічні можливості для експериментів з акустикою, просторовим звуком, мультимедійними проєкціями. Виконавці почали використовувати нетрадиційні концертні простори - індустріальні приміщення, природні локації, історичні пам'ятки - для створення особливої атмосфери [36].

Глобалізація музичної культури сприяла міжкультурному діалогу в інтерпретації Реквієму. Азійські виконавці привнесли власне розуміння твору, поєднуючи західноєвропейську традицію з естетикою східних культур. Латиноамериканські музиканти додали емоційну експресивність та ритмічну гнучкість. Ці крос-культурні впливи збагатили палітру виконавських підходів, хоча й викликали дискусії щодо меж стилістичної автентичності.

Цифрова революція початку XXI століття трансформувала способи підготовки та презентації Реквієму. Комп'ютерні програми дозволили детально аналізувати темпові та динамічні характеристики різних виконань, моделювати акустичні умови, експериментувати з балансом. Онлайн-платформи створили можливість для віртуальних виконань з учасниками з різних країн, що особливо актуалізувалося під час пандемії COVID-19.

Екологічна свідомість XXI століття вплинула на організаційні аспекти виконання Реквієму через прагнення мінімізувати вуглецевий слід концертної діяльності. Локальні виконавські склади стали пріоритетом перед

запрошенням музикантів з далеких країн. Цифрові партитури замінили паперові, стрімінгові трансляції зменшили необхідність фізичної присутності аудиторії. Ці зміни опосередковано вплинули на естетику виконання, надаючи перевагу камерності та інтимності [33].

Науковий підхід до вивчення виконавської практики Реквієму розвинувся завдяки міждисциплінарним дослідженням. Музична психологія досліджує механізми сприйняття різних інтерпретацій, акустика аналізує звукові характеристики виконань, культурологія вивчає соціальний контекст рецепції твору. Ці дослідження забезпечують теоретичну базу для обґрунтування виконавських рішень та прогнозування тенденцій розвитку.

Фестивалі та конкурси XXI століття стали майданчиками для апробації новаторських підходів до Реквієму. Спеціалізовані конкурси з виконання музики Моцарта встановлюють стандарти інтерпретації, водночас заохочуючи оригінальність. Тематичні фестивалі, присвячені духовній музиці, створюють контекст для порівняння різних виконавських версій. Ці події формують канон еталонних виконань та визначають вектори подальшого розвитку.

Соціальні функції виконання Реквієму розширилися в XXI столітті за межі концертної та літургійної практики. Твір звучить на меморіальних заходах, благодійних концертах, культурних акціях. Виконання Реквієму стало формою колективної пам'яті, способом вшанування жертв трагедій, засобом духовної консолідації суспільства. Ці контексти впливають на інтерпретаційні підходи, надаючи виконанню додаткових смислових вимірів [38].

Освітні програми XXI століття інтегрували вивчення Реквієму в широкий культурний контекст. Міждисциплінарні курси поєднують музичний аналіз з вивченням історії, теології, філософії, мистецтвознавства. Студенти не лише опановують виконавські навички, але й осмислюють культурне значення твору, його місце в європейській духовній традиції. Така комплексна підготовка формує свідомих інтерпретаторів, здатних до глибокого розуміння багатозначності Реквієму.

Комерціалізація класичної музики вплинула на виконавські стратегії презентації Реквієму. Маркетингові міркування спонукають до пошуку яскравих концепцій, що привертають увагу аудиторії. Crossover-проекти поєднують Реквієм з популярною музикою, джазом, електронікою. Ці експерименти розширюють аудиторію твору, хоча й викликають критику пуристів за порушення стилістичної цілісності.

Архівні дослідження початку XXI століття відкрили нові документи, що проливають світло на обставини створення та раннього виконання Реквієму. Листи, щоденники, фінансові документи дозволили уточнити хронологію, зрозуміти контекст, реконструювати виконавські умови. Ці відкриття стимулювали перегляд усталених інтерпретаційних підходів, пошук більшої історичної достовірності [42].

Гендерні студії привернули увагу до ролі жінок у виконавській історії Реквієму. Довгий час жінки-диригенти були виключені з інтерпретації твору, що вважався чоловічою прерогативою. XXI століття засвідчило зростання кількості жінок-диригентів, які пропонують власне прочитання Реквієму, часто акцентуючи ліричні, інтимні аспекти твору на протигагу традиційній монументальності.

Постмодерністські тенденції в музичній культурі легітимізували деконструктивістські підходи до Реквієму. Виконавці експериментують з порядком частин, поєднують фрагменти з іншими творами, використовують електронну обробку звуку. Ці радикальні інтерпретації провокують дискусії про межі виконавської свободи, співвідношення традиції та інновації, збереження культурної спадщини та її актуалізації.

Екуменічний рух вплинув на літургійне використання Реквієму в міжконфесійному контексті. Твір звучить не лише в католицьких, але й в протестантських, англіканських, навіть православних храмах. Ця практика вимагає адаптації виконавських підходів до різних літургійних традицій, що збагачує інтерпретаційну палітру [48].

Нейронаукові дослідження останніх років вивчають вплив різних виконавських версій Реквієму на мозкову активність слухачів. Виявлено, що темпові, динамічні, тембральні характеристики виконання активують різні зони мозку, викликають специфічні емоційні реакції. Ці дані можуть використовуватися для оптимізації виконавських рішень залежно від цільової аудиторії та контексту виконання.

Перспективи подальшої еволюції виконавських традицій Реквієму пов'язані з розвитком технологій віртуальної та доповненої реальності, штучного інтелекту, квантових обчислень. Можливість створення персоналізованих інтерпретацій, адаптованих до індивідуальних уподобань слухача, імерсивних виконань з ефектом присутності, AI-генерованих версій відкриває нові горизонти. Водночас залишається актуальним завдання збереження живої виконавської традиції як унікального культурного феномену, що передає не лише музичний текст, але й духовний досвід людства.

Таким чином, простеження еволюції виконавських традицій Реквієму від XX до XXI століття демонструє динамічну трансформацію естетичних принципів, технічних засобів та культурних контекстів інтерпретації твору. Аналіз виявив основні вектори розвитку - від романтичної монументальності через автентичний пуризм до постмодерного плюралізму, від студійної статичності до мультимедійної видовищності, від елітарної ексклюзивності до демократичної інклюзивності. Технологічний прогрес, глобалізація, міжкультурний діалог та зміна соціальних функцій класичної музики створюють нові можливості та виклики для виконавців Реквієму, забезпечуючи постійне оновлення інтерпретаційних підходів при збереженні спадкоємності традицій.

РОЗДІЛ 3. УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИКОНАВСЬКИХ КОНЦЕПЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

3.1. Типологія сучасних підходів до виконання Реквієму Моцарта

Множинність виконавських підходів до Реквієму Моцарта в XXI столітті формує складну типологічну картину, де співіснують традиційні та новаторські концепції інтерпретації. Систематизація цих підходів дозволяє виявити основні тенденції розвитку виконавської практики, зрозуміти естетичні принципи різних шкіл, прогнозувати перспективи еволюції інтерпретаційних стратегій. Типологічний аналіз базується на комплексі критеріїв, що включають естетичну платформу, виконавський склад, темпо-динамічну концепцію, версію твору, контекст виконання.

Історично інформований підхід залишається впливовою течією в інтерпретації Реквієму, що базується на реконструкції виконавських практик XVIII століття. Прихильники цього напрямку використовують камерні склади, відповідні до ресурсів віденських церков епохи Моцарта, історичні інструменти або їх копії, автентичні принципи звукоутворення та артикуляції. Темпи визначаються на основі трактатів епохи, динаміка тяжіє до терасоподібних контрастів, орнаментика відповідає стилістичним нормам класицизму.

Неоромантичний підхід представляє протилежний полюс інтерпретаційного спектру, де емоційна насиченість та суб'єктивність трактування домінують над історичною достовірністю. Виконавці цього напрямку використовують великі хорові та оркестрові склади, сучасні інструменти з їх розширеними динамічними можливостями, експресивну агогіку. Реквієм трактується як особиста драма композитора, психологічний документ епохи, універсальне висловлювання про смертність людини.

Синтетичний підхід намагається поєднати переваги історично інформованого виконавства з емоційною переконливістю романтичної традиції. Представники цього напрямку використовують середні виконавські

склади, комбінують елементи автентичної та сучасної виконавської техніки, балансують між об'єктивністю та суб'єктивністю інтерпретації. Темпо-динамічні рішення визначаються контекстуально, залежно від характеру музичного матеріалу та драматургічних завдань [7].

Мінімалістичний підхід характеризується прагненням до максимальної прозорості фактури, економності виразових засобів, аскетичності звучання. Виконавці використовують мінімальні склади, уникають надмірної експресії, зосереджуються на структурній ясності твору. Динаміка обмежується вузьким діапазоном, темпи тяжіють до помірності, артикуляція підкреслено чітка. Цей підхід апелює до медитативного сприйняття музики, духовної зосередженості, контемплативності.

Експериментальний підхід охоплює різноманітні спроби радикального переосмислення Реквієму через незвичні виконавські склади, нетрадиційні простори, мультимедійні технології. Виконавці експериментують з електронною обробкою звуку, візуальними проекціями, театралізацією, просторовими ефектами. Частини Реквієму можуть виконуватися в зміненому порядку, поєднуватися з іншими творами, супроводжуватися хореографією або відеоартом.

Літургійний підхід зберігає первинну функцію Реквієму як заупокійної меси, виконуваної в рамках богослужіння. Інтерпретація підпорядковується літургійним вимогам, темпи та динаміка адаптуються до акустики храму та ритуального контексту. Виконавський склад часто включає церковний хор та органний супровід замість оркестру. Естетичні міркування поступаються функціональним, експресія обмежується рамками сакрального простору.

Концертно-філармонічний підхід трактує Реквієм як ораторіальний твір для концертного виконання. Інтерпретація орієнтується на акустику концертних залів, очікування філармонічної аудиторії, естетику публічного виступу. Виконавські склади варіюються залежно від можливостей конкретної філармонії, але зазвичай включають професійний хор та симфонічний оркестр.

Драматургія вибудовується за законами концертного жанру з урахуванням психології сприйняття [4].

Регіонально-національний підхід відображає особливості локальних виконавських традицій, що накладають специфічний відбиток на інтерпретацію Реквієму. Німецька традиція акцентує структурну логіку, поліфонічну майстерність, філософську глибину. Італійська школа підкреслює вокальну красу, мелодичну виразність, емоційну безпосередність. Французька традиція тяжіє до елегантності, прозорості, колористичної витонченості. Східноєвропейська школа привносить драматичну інтенсивність, хорову потужність, містичну спрямованість.

Освітньо-педагогічний підхід розглядає виконання Реквієму як навчальний процес для студентських та аматорських колективів. Інтерпретація адаптується до технічних можливостей виконавців, темпи обираються зручні для ансамблевої координації, складні епізоди можуть спрощуватися. Педагогічні завдання - розвиток вокально-хорових навичок, стилістичної компетентності, музичної культури - домінують над суто художніми цілями.

Комеморативний підхід пов'язує виконання Реквієму з вшануванням пам'яті видатних особистостей або жертв трагедій. Інтерпретація набуває особливого емоційного забарвлення, підпорядковується меморіальному контексту. Темпи тяжіють до повільних, динаміка до стриманої, загальний характер до скорботної урочистості. Виконавський склад та простір обираються відповідно до масштабу та характеру меморіальної події.

Фестивальний підхід характеризується прагненням до яскравої презентації, оригінальності концепції, видовищності. Виконавці шукають незвичні інтерпретаційні рішення, що вирізняють їх серед інших учасників фестивалю. Можливі експерименти з виконавським складом, версією твору, сценічним оформленням. Фестивальний контекст стимулює творчий пошук, але може призводити до надмірної екстравагантності [17].

Студійно-записний підхід оптимізує інтерпретацію для фіксації на звуконосіях з урахуванням специфіки студійного запису. Темпи обираються стабільні для полегшення монтажу, динаміка адаптується до можливостей звукозапису, баланс вибудовується з урахуванням мікрофонної техніки. Можливість багаторазового повторення дозволяє досягти технічної досконалості, але може призвести до втрати спонтанності та емоційної безпосередності.

Крос-культурний підхід інтегрує елементи різних музичних традицій в інтерпретацію Реквієму. Виконавці з неєвропейських країн привносять специфіку власних вокальних шкіл, ритмічного відчуття, емоційної експресії. Можливе використання етнічних інструментів, незвичних тембрів, альтернативних способів звукоутворення. Цей підхід розширює інтерпретаційний простір твору, але вимагає делікатного балансування між збереженням стилістичної цілісності та культурною адаптацією.

Аутентично-реконструктивний підхід намагається максимально точно відтворити умови першого виконання Реквієму. Використовуються точні копії інструментів 1790-х років, виконавський склад відповідає документально підтвердженим даним, темпи визначаються на основі маятникових формул епохи. Навіть костюми та освітлення можуть відтворювати історичні реалії. Цей підхід має науково-дослідницьку цінність, хоча його художня переконливість залишається дискусійною.

Постмодерністський підхід деконструє традиційні уявлення про цілісність та автономність твору. Реквієм може виконуватися фрагментарно, перемежовуватися коментарями, поєднуватися з творами інших епох та стилів. Інтерпретація іронічно переосмислює романтичні міфи навколо твору, підкреслює його незавершеність, проблематизує питання авторства. Цей підхід апелює до інтелектуальної аудиторії, готової до критичної рефлексії [14].

Медитативно-терапевтичний підхід використовує Реквієм в контексті музичної терапії, духовних практик, психологічної підтримки. Інтерпретація

спрямована на створення заспокійливого, цілющого ефекту через повільні темпи, м'яку динаміку, плавну агогіку. Виконання може супроводжуватися візуалізацією, ароматерапією, спеціальним освітленням. Художні завдання підпорядковуються терапевтичним цілям.

Технологічно-інноваційний підхід використовує найновіші досягнення звукової інженерії, цифрових технологій, штучного інтелекту. Можливе створення віртуальних виконань з просторовим звуком, інтерактивних версій з участю аудиторії, AI-генерованих інтерпретацій. Технології розширюють можливості презентації твору, але ставлять питання про межі людського та машинного в мистецтві.

Екологічно-свідомий підхід враховує *environmental impact* концертної діяльності, прагнучи мінімізувати вуглецевий слід виконання. Використовуються локальні виконавці для уникнення транспортних викидів, цифрові партитури замість паперових, відновлювані джерела енергії для освітлення та звукопідсилення. Естетика виконання тяжіє до природності, органічності, гармонії з довкіллям.

Інклюзивний підхід спрямований на забезпечення доступності Реквієму для людей з особливими потребами. Виконання супроводжується сурдоперекладом, тифлокоментарем, спрощеними програмками. Можливі адаптовані версії для виконання колективами з участю людей з інвалідністю. Цей підхід розширює аудиторію твору та підкреслює його універсальне гуманістичне послання [41].

Ретро-стилізований підхід свідомо відтворює виконавську естетику певної історичної епохи - наприклад, романтичні інтерпретації початку ХХ століття або ранні спроби автентичного виконавства 1960-х років. Виконавці намагаються реконструювати не лише звучання, але й манеру поведінки на сцені, візуальний стиль епохи. Цей підхід має ностальгічне забарвлення та апелює до культурної пам'яті.

Концептуально-тематичний підхід вписує виконання Реквієму в ширший тематичний контекст - наприклад, програму "Незавершені шедеври",

"Музика і смерть", "Моцарт та його сучасники". Інтерпретація підпорядковується загальній концепції програми, підкреслюючи певні аспекти твору. Цей підхід сприяє глибшому розумінню культурного контексту, але може обмежувати інтерпретаційну свободу.

Гібридний підхід поєднує елементи різних типологічних категорій залежно від конкретних умов виконання. Диригент може використовувати автентичні темпи з романтичною динамікою, камерний склад з сучасними інструментами, традиційну версію з експериментальною подачею. Ця еклектичність відображає постмодерну ситуацію множинності естетичних парадигм.

Персоналізований підхід передбачає адаптацію інтерпретації до специфічної аудиторії, акустичного простору, культурного контексту. Виконавці проводять попереднє дослідження очікувань слухачів, особливостей сприйняття, культурних кодів. Інтерпретація формується як відповідь на конкретний запит, що робить кожне виконання унікальним. Цей підхід демонструє гнучкість та адаптивність виконавського мистецтва в умовах культурного плюралізму [49].

Таким чином, типологія сучасних підходів до виконання Реквієму Моцарта відображає плюралістичну ситуацію в музичній культурі ХХІ століття, де співіснують та взаємодіють різноманітні естетичні парадигми, виконавські традиції та інтерпретаційні стратегії. Систематизація двадцяти чотирьох типів виконавських підходів - від історично інформованого до постмодерністського, від літургійного до експериментального, від регіонально-національного до крос-культурного - демонструє невичерпність інтерпретаційного потенціалу твору. Кожен підхід має власну естетичну платформу, цільову аудиторію, методологію реалізації, що забезпечує постійне оновлення виконавської практики та актуальність Реквієму для різних культурних контекстів сучасності.

3.2. Методичні рекомендації щодо інтерпретації твору в умовах сьогодення

Підготовка Реквієму Моцарта до виконання в умовах ХХІ століття вимагає комплексного методичного підходу, що враховує естетичні очікування сучасної аудиторії, технічні можливості виконавців, специфіку концертних просторів та культурний контекст. Першим етапом роботи над твором має стати глибокий аналіз партитури з урахуванням різних редакцій та версій завершення. Диригент повинен сформулювати власну концепцію інтерпретації, базуючись на текстологічному дослідженні, стилістичному аналізі та розумінні історичного контексту створення твору.

Вибір версії Реквієму становить принципове рішення, що визначає подальшу інтерпретаційну стратегію. Традиційна версія Зюсмайра залишається найпоширенішою та найзручнішою для виконання, проте варто ознайомитися з альтернативними редакціями Баєра, Маундера, Левіна, що пропонують інші варіанти оркестровки та доопрацювання незавершених частин. Рішення має базуватися на естетичних переконаннях диригента, технічних можливостях колективу, очікуваннях аудиторії та контексті виконання.

Формування виконавського складу потребує врахування акустичних особливостей концертного простору, бюджетних можливостей, доступності музикантів. Оптимальний склад для концертного виконання включає хор 40-60 співаків, що забезпечує достатню звукову масу при збереженні прозорості фактури. Оркестр може варіюватися від камерного ансамблю до повного симфонічного складу, залежно від естетичної концепції. Використання історичних інструментів або їх копій додає автентичності звучанню, але вимагає спеціальної підготовки музикантів.

Темпова концепція має базуватися на аналізі характеру музичного матеріалу, вокальної зручності, акустичних умов. Рекомендується уникати крайнощів - надто повільні темпи призводять до статичності та втрати

напруги, занадто швидкі не дозволяють розкрити виразність мелодичних ліній та гармонічну насиченість. Орієнтовні метрономічні позначення: Introitus - 60-66 за чверть, Kyrie - 120-132 за чверть, Dies irae - 132-144 за чверть, Lacrimosa - 60-69 за восьму [8].

Динамічна стратегія повинна враховувати акустичні особливості виконавського простору та створювати переконливу драматургію твору. В умовах церковної акустики з довгою реверберацією доцільно використовувати терасоподібну динаміку з чіткими контрастами між *forte* та *piano*. У концертних залах з сухою акустикою можливі більш гнучкі динамічні переходи, *crescendo* та *diminuendo*. Загальний динамічний діапазон має бути достатньо широким для створення емоційних контрастів, але без форсування звуку.

Артикуляційні принципи визначаються стилістичними нормами класичної епохи та характером конкретних епізодів. У фугованих розділах рекомендується чітка артикуляція для забезпечення ясності поліфонічної фактури - помірковане *non legato* з легким підкресленням сильних долей. У ліричних епізодах доцільне виразне *legato* з увагою до фразування. Хорові речитативи вимагають декламаційної виразності з чіткою вимовою тексту.

Робота над латинським текстом передбачає вироблення єдиної системи вимови для всього колективу. Рекомендується використання церковної латини з італійською вимовою як найбільш поширеної в хоровій практиці. Особливу увагу слід приділити синхронності вимови початкових та кінцевих приголосних, ясності голосних, правильному наголошуванню. Текст має бути не лише правильно вимовлений, але й осмислений виконавцями для досягнення емоційної достовірності.

Вокально-хорова підготовка включає систематичну роботу над розвитком необхідних технічних навичок. Розспівування має містити вправи на розширення діапазону, вирівнювання регістрів, розвиток рухливості голосу, формування однорідного тембру хорових партій. Особливої уваги

потребує робота над диханням - навчання ланцюговому диханню в довгих фразах, контроль видиху в *riano*, активна дихальна підтримка в *forte* [19].

Репетиційний процес доцільно структурувати поетапно, починаючи з детального розбору окремих частин та поступово переходячи до цілісного виконання. Початковий етап передбачає розучування нотного тексту по партіях з акцентом на інтонаційну точність та ритмічну дисципліну. Наступний етап - зведення партій та робота над ансамблем, балансом, строєм. Заклучний етап спрямований на художнє осмислення, емоційне наповнення, створення цілісної драматургії.

Координація хору з оркестром вимагає особливої уваги до питань балансу та синхронізації. Рекомендується проведення окремих репетицій оркестру для досягнення стилістичної єдності інструментального звучання. Спільні репетиції мають починатися з налагодження балансу між групами, встановлення точних вступів, синхронізації темпових змін. Диригент повинен чітко розподіляти увагу між хором та оркестром, використовуючи диференційовану техніку жесту.

Робота з солістами передбачає індивідуальний підхід з урахуванням особливостей кожного голосу. Рекомендується проведення окремих репетицій з концертмейстером для детального опрацювання сольних та ансамблевих епізодів. Особливу увагу слід приділити балансу в квартетних номерах, тембральному злиттю голосів, узгодженню орнаментики. Солісти мають бути стилістично інтегровані в загальну концепцію виконання.

Акустична адаптація є необхідною умовою успішного виконання Реквієму в різних концертних просторах. При роботі в церкві з довгою реверберацією рекомендується використання повільніших темпів, чіткішої артикуляції, довших пауз між частинами. У концертній залі можливі швидші темпи, більш деталізована динаміка, гнучкіша агогіка. Розташування виконавців має забезпечувати оптимальний звуковий баланс та візуальний контакт з диригентом [23].

Сценічна презентація Реквієму в концертних умовах потребує продуманого візуального оформлення. Традиційне концертне розташування може бути модифіковане для створення особливої атмосфери - антифонне розміщення хорових груп, винесення солістів вперед, використання різних рівнів сцени. Концертний одяг має відповідати урочистому характеру твору - класичні чорні костюми або спеціальні хорові мантиї. Освітлення може підкреслювати драматургічні акценти через зміну інтенсивності та кольору.

Психологічна підготовка виконавців до публічного виступу включає формування правильного емоційного налаштування та подолання сценічного хвилювання. Рекомендується проведення бесід про духовний зміст твору, історію створення, значення для світової культури. Генеральна репетиція має максимально відтворювати умови концерту для адаптації виконавців. Безпосередньо перед виступом доцільна коротка настройка - вокальна та психологічна.

Використання сучасних технологій може збагатити виконання Реквієму новими можливостями. Звукопідсилення дозволяє досягти оптимального балансу в складних акустичних умовах, але має використовуватися делікатно для збереження природності звучання. Відеопроєкції можуть створювати візуальний контекст - зображення соборів, релігійні сюжети, абстрактні візуалізації. Стрімінгові трансляції розширюють аудиторію та створюють архів виконань.

Освітня складова виконання Реквієму передбачає підготовку аудиторії до сприйняття твору. Рекомендується проведення вступних лекцій, публікація програмок з коментарями, створення освітніх матеріалів. Для молодіжної аудиторії можливі інтерактивні формати - відкриті репетиції, майстер-класи, зустрічі з виконавцями. Така підготовча робота поглиблює розуміння твору та підвищує емоційний відгук слухачів [20].

Міжкультурна адаптація Реквієму для виконання в несвітописує контексті вимагає чутливого підходу до локальних традицій. Можливе включення місцевих музикантів, адаптація вимови латинського тексту,

врахування специфіки сприйняття західної класичної музики. Водночас необхідно зберігати стилістичну автентичність твору, уникаючи надмірної екзотизації. Діалог культур збагачує інтерпретацію, але не повинен призводити до втрати ідентичності твору.

Екологічні міркування стають дедалі актуальнішими в організації концертної діяльності. Рекомендується використання локальних виконавців для зменшення транспортного сліду, цифрових партитур замість паперових, LED-освітлення замість традиційних ламп. Промоція концерту може здійснюватися переважно через цифрові канали. Ці заходи не лише зменшують екологічний вплив, але й можуть стати частиною концепції виконання.

Інклюзивність виконання передбачає забезпечення доступності Реквієму для людей з особливими потребами. Рекомендується облаштування місць для візків, забезпечення сурдоперекладу або субтитрів, підготовка програмок шрифтом Брайля. Можливе проведення спеціальних концертів для людей з аутизмом з адаптованою акустикою та освітленням. Така практика розширює аудиторію та підкреслює універсальність музичного послання.

Документування виконання через аудіо- та відеозапис створює архів для майбутніх досліджень та освітніх цілей. Рекомендується професійний запис принаймні генеральної репетиції та концерту з використанням якісної апаратури. Записи можуть використовуватися для аналізу виконання, промоції колективу, освітніх програм. Створення цифрового архіву забезпечує збереження виконавської традиції [15].

Постконцертна рефлексія є необхідним елементом професійного розвитку виконавців. Рекомендується проведення обговорення виконання з аналізом сильних та слабких сторін, врахуванням відгуків аудиторії та критики. Перегляд відеозапису дозволяє об'єктивно оцінити результат та визначити напрями подальшого вдосконалення. Документування висновків формує базу для майбутніх проектів.

Фінансове планування проекту виконання Реквієму потребує врахування численних статей витрат - гонорари виконавців, оренда залу, промоція, технічне забезпечення. Рекомендується диверсифікація джерел фінансування через гранти, спонсорство, краудфандинг, продаж квитків. Бюджет має включати резерв на непередбачені витрати. Прозоре фінансове управління забезпечує сталість проекту.

Довгострокова перспектива роботи над Реквіємом передбачає можливість повторних виконань з поступовим удосконаленням інтерпретації. Рекомендується планування циклу концертів у різних локаціях, що дозволяє відшліфувати виконавську концепцію. Можливе створення тематичних програм, що поєднують Реквієм з іншими творами Моцарта або духовною музикою епохи. Така стратегія забезпечує художній розвиток колективу.

Методичне узагальнення досвіду підготовки та виконання Реквієму має практичну цінність для музичної спільноти. Рекомендується публікація статей, методичних посібників, відеоматеріалів, що документують процес роботи над твором. Обмін досвідом через конференції, майстер-класи, онлайн-платформи збагачує виконавську практику. Така діяльність сприяє розвитку виконавських традицій та забезпечує спадкоємність музичної культури [47].

Таким чином, методичні рекомендації щодо інтерпретації Реквієму Моцарта в умовах сьогодення формують цілісну систему практичних порад, що охоплюють всі етапи підготовки та реалізації виконавського проекту. Детальний розгляд питань вибору версії твору, формування виконавського складу, темпо-динамічної концепції, артикуляційних принципів, вокально-хорової підготовки, репетиційного процесу, акустичної адаптації, сценічної презентації забезпечує методологічну основу для успішного втілення інтерпретаційного задуму. Врахування сучасних викликів - технологічних інновацій, екологічної свідомості, інклюзивності, міжкультурного діалогу - дозволяє адаптувати класичний твір до актуальних запитів суспільства, зберігаючи його художню цінність та духовне послання для майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

Дослідження виконавських інтерпретацій Реквієму ре мінор KV 626 В. А. Моцарта дозволило комплексно проаналізувати феномен множинності підходів до відтворення цього шедевру світової музичної культури. Аналіз історичних передумов створення та завершення твору виявив унікальну ситуацію, коли незавершеність авторського тексту парадоксальним чином стимулювала розвиток інтерпретаційної творчості. Документальні свідчення про роботу Моцарта над партитурою в останні місяці життя, роль Франца Ксавера Зюсмайра та інших учнів у доопрацюванні твору, поява альтернативних версій завершення в XIX-XXI століттях створили широкий простір для виконавських експериментів. Кожне нове покоління музикантів знаходить у Реквіємі актуальні смисли, що резонують з духовними пошуками епохи, підтверджуючи невичерпність його художнього потенціалу.

Вивчення жанрово-стилістичних особливостей Реквієму продемонструвало майстерний синтез різночасових традицій - григоріанської монодії, барокової поліфонії, класичної гармонії та передромантичної експресивності. Детальний аналіз структурної організації, тонального плану, мелодико-гармонічної мови, оркестровки виявив продуману систему музично-виразових засобів, підпорядкованих розкриттю духовного змісту заупокійної меси. Кожна частина твору має власну драматургічну функцію та специфічний комплекс композиційних прийомів, водночас інтегруючись у цілісну музичну наратив про життя, смерть та безсмертя. Ця багатовимірність створює підґрунтя для різноманітних виконавських прочитань, від літургійно-функціональних до концертно-драматичних.

Теоретичне осмислення основ виконавської інтерпретації хорових творів дозволило сформулювати методологічні принципи роботи над Реквіємом. Специфіка хорового виконавства, що полягає в колективній природі музикування, вимагає особливого підходу до формування інтерпретаційної концепції. Диригент виступає медіатором між

композиторським текстом та виконавським колективом, трансформуючи індивідуальне бачення твору в колективне звукове втілення. Проблеми текстологічного аналізу, стильової компетентності, вокально-технічної підготовки, темпоритмічної організації, динамічної драматургії, семантичної інтерпретації формують комплекс завдань, вирішення яких визначає переконливість виконавської версії.

Порівняльний аналіз диригентських концепцій виявив еволюцію естетичних парадигм від романтичної суб'єктивності через об'єктивізм історично інформованого виконавства до постмодерного плюралізму. Дослідження темпових рішень, динамічних стратегій, артикуляційних принципів, версій завершення твору, балансування виконавських сил у інтерпретаціях провідних диригентів XX-XXI століть продемонструвало широкий спектр можливих підходів. Кожна диригентська концепція відображає не лише індивідуальні естетичні переконання, але й культурний контекст епохи, національні традиції, технологічні можливості. Множинність диригентських трактувань забезпечує постійне оновлення виконавської практики Реквієму.

Дослідження хорових та солістських підходів до інтерпретації розкрило технічну та художню складність виконавських завдань. Аналіз вокально-технічних вимог, характеру звукоутворення, артикуляційних особливостей, образно-емоційного змісту різних частин Реквієму виявив необхідність універсальної підготовки виконавців. Хористи мають володіти широким спектром навичок - від кантиленного співу до віртуозної поліфонічної техніки, від камерної витонченості до драматичної експресії. Солісти повинні балансувати між індивідуальною виразністю та ансамблевою злагодженістю, між оперною яскравістю та літургійною стриманістю. Взаємодія хору та солістів створює багаторівневу виконавську поліфонію.

Простеження еволюції виконавських традицій від XX до XXI століття виявило динамічну трансформацію підходів до Реквієму під впливом технологічного прогресу, глобалізації, міжкультурного діалогу. Від

монументальних романтизованих інтерпретацій початку ХХ століття через автентичний рух другої половини століття до експериментальних мультимедійних проєктів сьогодення - кожен етап привносив нові виміри в розуміння твору. Цифрова революція, екологічна свідомість, інклюзивність, постмодерністська деконструкція розширили інтерпретаційний простір, створюючи передумови для актуалізації Реквієму в різних культурних контекстах. Водночас зберігається спадкоємність традицій, що забезпечує збереження духовної сутності твору.

Систематизація сучасних підходів до виконання Реквієму та формулювання методичних рекомендацій створюють практичну основу для роботи над твором в умовах ХХІ століття. Типологія двадцяти чотирьох виконавських підходів демонструє плюралістичну ситуацію в музичній культурі, де кожен інтерпретатор може обрати стратегію, що відповідає його естетичним переконанням, технічним можливостям, культурному контексту. Методичні рекомендації охоплюють всі етапи підготовки та реалізації виконавського проєкту - від вибору версії твору до постконцертної рефлексії. Врахування актуальних викликів сьогодення дозволяє адаптувати класичний шедевр до запитів сучасної аудиторії, забезпечуючи його життєздатність у майбутньому. Реквієм Моцарта залишається живим організмом музичної культури, що постійно оновлюється через діалог традиції та новаторства, історичної автентичності та творчої свободи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ван Ці. Барокові музичні та риторичні фігури в реквіємі KV 626 В.-А. Моцарта. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Т. 1, № 62. С. 68–74. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-9> (дата звернення: 01.09.2025).
2. Ван Ці. Особливості виконавської інтерпретації Requiem Вольфганга Амадея Моцарта: між бароко та класицизмом. 2023. 109 с. URL: <http://e-archive.knmau.com.ua/handle/123456789/832> (дата звернення: 01.09.2025).
3. Вербицька-Шокот І. Жанр реквієму в хоровій творчості українських композиторів порубіжжя тисячоліть : дис. ... канд. мист. : 17.00.03. Харків, 2007. 217 с.
4. Гаврілова О. А. Еволюція григоріанського хоралу в європейському музичному мистецтві : магістер. робота / Вінницький держ. пед. у-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2019. 63 с.
5. Гливацький В. В., Шумська Л. Ю. «Реквієм» В. А. Моцарта: диригентська інтерпретація (на прикладі ч. 1, «Кугіє»). Проблеми мистецької освіти та виконавства : зб. наук.-метод. ст. / за ред. Ю. Ф. Дворника та О. В. Коваль. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. Вип. 13. С. 132–137.
6. Донченко Л. І. Особливості еволюції реквієму як жанру хорової музики. Час мистецької освіти. Теорія і методика виховання художньо-обдарованої особистості у закладах мистецької освіти : зб. ст. VII Всеукр. наук.-практ. конф., 17–18 жовт. 2019 р. : у 2 ч. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2019. Ч. 2. С. 62–68.
7. Жданов М. М. Інтерпретація жанру кантати в українській хоровій музиці останньої третини ХХ–ХХІ століть : дис. ... д-ра філософії : 025. Харків: ХДАК, 2024. 218 с.
8. Загнітко К. М. Григоріанський хорал у сучасному науковому дискурсі: історія, теорія, практика. 2017. 210 с.

9. Історія виконавства : конспекти лекцій з навчальної дисципліни для студентів мистецьких закладів освіти (спеціалізація «Фортепіано») / О. В. Косилова, Н. І. Путря, Т. І. Буравльова та ін. Київ, 2019. 258 с.
10. Історія зарубіжної музики : метод. рекомендації до організації самостійної роботи студентів / уклад. С. В. Олійник. Житомир : вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2021. 50 с.
11. Кияновська Л. Територія Моцартіана: з традиції в майбутнє (хроніка подій). Українська музика. 2017. № 3. С. 161–172.
12. Кіреєва Т. І., Кіреєва О. Г. Художнє сприйняття хорового мистецтва. Наука. Релігія. Суспільство. 2010. № 3. С. 14–19.
13. Костенко Л. В., Шумська Л. Ю. Хрестоматія з хорознавства : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 625 с.
14. Кучурівський Ю. С. Реквієм у композиторській творчості ХХ–початку ХХІ століть. С. 135–152.
15. Макаренко О. Інноваційні жанрові моделі меси в сучасному просторі. Музикознавча думка Дніпропетровщини. 2024. № 27. С. 246–255.
16. Мартинюк А. К., Колос М. Г. Культура виконавської інтерпретації як змістовна домінанта компетентісного підходу у функціонуванні львівської диригентської школи. Теоретична і дидактична філологія. Серія: Педагогіка. 2017. № 24. С. 102–111.
17. Марченко М. О. Інтерпретаційна модель партесного твору в українській виконавській культурі на межі ХХ–ХХІ ст. : дис. ... канд. мист. : 26.00.01. Київ, 2021. 245 с.
18. Мостова Ю. В. Театралізація хорових творів як метод художньої інтерпретації : автореф. дис. ... канд. мистецтв. : 17.00.01. Харків : Харк. держ. акад. культури, 2003. 20 с.
19. Омельченко-Агай Кухі Г. С. Перетворення жанрового інваріанту сольної кантати у творчості В. А. Моцарта. Мистецтвознавчі записки. Київ : НАКККІМ, 2019. Т. 25. С. 336–343.

20. Розповідь про найбільш виконуваний Реквієм. Ритуальне бюро РЕЛІКВІЯ. URL: <https://funerals.com.ua/uk/istoria-rekviema/> (дата звернення: 01.09.2025).
21. Русняк К. В., Микуланинець Л. М. Жанрово-стильові параметри в творчості В. А. Моцарта. 2021. С. 221–222.
22. Сидоряк В. М., Співак О. В. До 260-ї річниці з Дня народження В. А. Моцарта. Образ великого композитора в масовій культурі XX-XXI століть. Молодий вчений. 2016. № 4. С. 674–677.
23. Тукова І. Г. Музика і природознавство. Взаємодія світів в умонастроях епох (XVII — початок XXI століття) : монографія. Харків : Акта, 2021. 453 с.
24. Фількевич Г. М. Всесвітня історія музики : навч. посіб. 2-ге вид. Київ, 2023. 208 с.
25. Харнонкурт Н. Музика мовою звуків. Шлях до розуміння музики. Суми : Собор, 2002. 184 с.
26. Шпак Г. Реквієм Моцарта і його виконання К. Пігровим. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2024. № 1. С. 333–338.
27. Шумська Л. Ю. Хорове диригування : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 98 с.
28. Ярошевська Л. В. Методика диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на основі традицій Одеської хорової школи / Є. В. Карпенко, О. І. Ігнатовська. 2017. 195 с.
29. Andrews S. Is Mozart the author of the orchestration of bars 37–48 of the "Requiem aeternam" of K. 626? The Musical Times. 2013. Vol. 154, № 1923. P. 85–90.
30. Bandy D. Mozart the Performer: Variations on the Showman's Art. Chicago : University of Chicago Press, 2023. 288 p.
31. Bauman T. Requiem, but no piece. Mozart. New York : Routledge, 2018. P. 287–297.

32. Breidenstein H. Mozart's Tempo-System: A Handbook for Practice and Theory. Tectum Wissenschaftsverlag, 2019. 387 p.
33. Castellucci R., Di Matteo P. Beyond the Species and Beyond Death: Staging Mozart's Requiem. PAJ: A Journal of Performance and Art. 2023. Vol. 45, № 2. P. 96–104.
34. Foster P. Mozart's Requiem: Historical and Analytical Studies, Documents, Score. 1995. 261 p.
35. Gonata E. Requiem as a musical form and its transformations in the music of nineteenth and twentieth centuries. 2022. 136 p.
36. Hoondert M. J. M. Modern Requiem Compositions and Musical Knowledge of Death and Afterlife. Death, Dying, and Mysticism: The Ecstasy of the End. New York : Palgrave Macmillan US, 2015. P. 235–246.
37. Hoondert M. J. M. The Interpretation and Experience of the Requiem in Contemporary Culture. Yearbook for Ritual and Liturgical Studies. 2015. Vol. 31. P. 133–147.
38. Hudea I. The sacred theatrical attitude of Mozart's Requiem. *Altarul Reîntregirii*. 2018. Vol. 23, № 1. P. 107–124.
39. Irvine T. Mozart's Requiem: Reception, Work, Completion. *Journal for Eighteenth-Century Studies*. 2014. Vol. 37, № 1. P. 133
40. Keefe S. P. Mozart's Requiem: reception, work, completion. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 263 p.
41. Kisselbaugh S. R. Requiem: An Original Composition for Choir, Soloists, and Chamber Wind Ensemble. Ball State University, 2018. 256 p.
42. Klorman E. Mozart's Influence on Nineteenth-Century Composers. *Mozart in context*. 2018. P. 273–282.
43. Kramer E. The idea of transfiguration in the early German reception of Mozart's Requiem. 2006. P. 73-107
44. Levin R. D. Performance practice in the music of Mozart. *Mozart*. New York : Routledge, 2018. P. 473–493.

45. Neal M. O. An Introduction to Performance Practice Considerations for the Mozart "Requiem". *Choral Journal*. 1991. Vol. 31, № 9. P. 47–56.
46. Neal P. A requiem for modern times : diss. California State University, Sacramento, 2019. 173 p.
47. Ostrzyga M. History and Reception of the historical Requiem version. *Fakt und Fiktion–Das Requiem Mozarts*. Kassel : Bärenreiter, 2024. S. 83–94.
48. Ostrzyga M. On Finishing the Requiem. *Fakt und Fiktion–Das Requiem Mozarts*. Kassel : Bärenreiter, 2024. S. 95–157.
49. Parsons J. Confusing Object and Subject: Mozart and Süssmayr's Requiem K626. *Jahrbuch für internationale Germanistik: Kongressberichte*. 2007. Bd. 89. S. 151.
50. Pole W. The story of Mozart's Requiem. London ; New York : Novello, Ewer, 1879. P. 39-41.
51. Smith E. H. Mozart's "Great" Mass: Sources, History, and Performance Practice : diss. University of Notre Dame, 2019. 135 p.
52. Smith G. A. Requiem Mass as Concert Piece. 2015. 278 p.
53. Wang Q. Requiem В.-А. Моцарта у контексті доби Просвітництва: між «бароко» та «класицизмом». *Музичне мистецтво і культура*. 2022. № 1 (35). С. 58–71.
54. Wolff C. Mozart's Requiem: historical and analytical studies, documents, score. Berkeley : University of California Press, 1994. 261 p.
55. Xuanyang Zhu. Жанр реквієму і траурно-ритуальна практика англіканської традиції. *Музичне мистецтво і культура*. 2024. № 40. С. 103–120.